

मूल्य ₹ १५/-

छत्ती द्वानया

(मराठी)

अंक ९〇 ● वर्ष १४ वे ● पृष्ठे ५२ ● सप्टेंबर - २०१७

हस्ती दृष्टिनिया

(मराठी)

बालकांन्या बौद्धिक आणि आध्यात्मिक विकासाची आगांची वेगळी मंडळ

अंक ९ • वर्ष १४ वे • पृष्ठे ५२ • सप्टेंबर २०१७

संपादक
राजेंद्र थोरात

सहसंपादक
सुरेश तिलोटकर

सजावट व चित्रे
उदय सत्यवान पांगे

राजनंदन पिंपळकर

संत निरंकारी मंडळ (चेंबूर) करिता मुद्रक व प्रकाशक
श्री. चंद्रकांत अनंत जाधव यांनी ही हस्ती दुनिया पत्रिका
एम.पी.प्रिंटर्स, बी-२२०, पेडस-II, नोएडा-
२०१३०५, जिल्हा-गौतम बुद्ध नगर (उत्तर प्रदेश)
येथे छापून संत निरंकारी भवन, ५० मोरबाग रोड,
दादर (पूर्व), मुंबई -४०० ०९४. येथे प्रकाशित केली.

कार्यालयाचा पता

५०, मोरबाग रोड, संत निरंकारी सत्संग भवन,
दादर, मुंबई - ४०० ०९४
ई-मेल

marathihastiduniya@gmail.com
Website : www.nirankari.org

वर्गणी	१ वर्ष	५ वर्षे
भारत/ नेपाल	रु. १५०/-	रु. ७००/-
यु.के.	£ 15	£ 80
युरोप	€ 20	€ 100
अमेरिका	\$ 25	\$ 120
कनाडा/ ऑस्ट्रेलिया	\$ 30	\$ 140

मासिक पत्रिकेविषयी चौकशीसाठी हेल्प लाईन : ०२२-२४९० ५७४९

कथा

- रावणाचा जन्म ०६
- सहदयता आणि संस्कार ०८
- मारणाळ्यापेक्षा तारणारा... १४
- परमवीर लांस नायक.... ३१
- कर्तव्य ४४
- इमानदारीचे महत्त्व ४८

स्तंभ

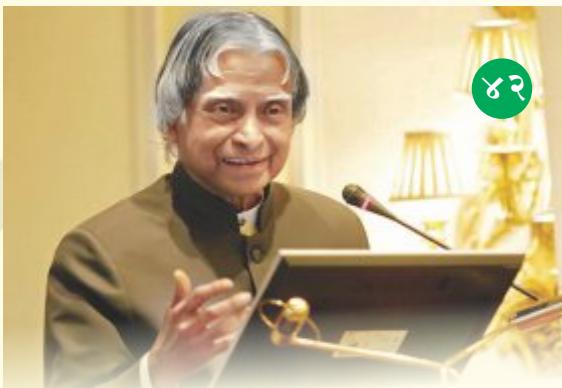
- दोन शब्द ०४
- शब्दकोडे १०
- दादाला विचार या ११
- विचारपुण्य १२
- आरोग्याचा मंत्र २४
- वाढदिवसाच्या शुभेच्छा २६
- वैज्ञानिक प्रश्नोत्तरे २८
- दिव्यवाणी २९
- हसा मुलांनो हसा ३२
- सामान्य ज्ञान ४६
- चित्र काढा आणि रंग भरा ५०

विशेष व प्रेरक प्रसंग

- डॉ. काशिनाथ घाणेकर ०५
- तेजस्विनी -६५ २०
- दुर्गभ्रमंती २२
- आपले जिल्हे २३
- कसं आहे राष्ट्रपती भवन ३०
- समर्थदर्शन -३५ ३४
- साक्षर आणि सुशिक्षित ४०
- कलामांची भाषणे ४२
- विविधरंगी शिपाई बुलबुल ४७

४२

चित्रकथा

- आजोदा १६
- किट्टी ३६

कविता

- जिद्द ०७
- हसा आणि हसवा ३१
- चिऊची माडी ४९

हसती दुनिया, सप्टेंबर २०१७

सत्कर्मयोगे वय घालवावे

डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन यांनी आपल्या व्याख्यानात एक कथा सांगितली होती. ती अशी - एका सज्जन गृहस्थाला अनेक मित्र-नातेवाईक असतात. त्यापैकी तीन जण त्याचे जीवलग मित्र होते. त्यांच्यावर त्याचा खूप-खूप विश्वास होता. एकदा कुणीतरी खोटा आरोप करून त्याच्यावर खटला दाखल केला. अचानक आलेल्या संकटामुळे तो अत्यंत भांबावून गेला. मदतीसाठी त्याला आपल्या तिन्ही मित्रांची आठवण झाली. पहिल्या मित्राकडे जाऊन त्याने मदतीची याचना केली. त्यावर मित्र म्हणाला,

“मी तुला फक्त न्यायालयापर्यंत सोबत करु शकतो; पुढे तू तुझ्यां बघून घे.” निराश होत तो सज्जन दुसऱ्या मित्राकडे गेला. दुसरा मित्र म्हणाला, “मी न्यायालयाच्या पिंजन्यापर्यंत तुझ्यी सोबत करु शकतो. तुला सोडवण्यासाठी मी प्रयत्न करीन; पण सोडविण्याची खात्री देऊ शकत नाही.” त्यावर तो पुन्हा निराश होत तिसऱ्या मित्राकडे गेला. तिसरा मित्र त्याचे हसून स्वागत करत म्हणाला, “ये मित्रा! शांतपणे बैस. मी सदैव तुझ्यासोबत आहे. तुझ्या सुटकेसाठी मी पुरेपूर प्रयत्न करीन; पण जरी ते शक्य झालं नाही, तरी तुझ्यी सोबत मी कधीच सोडणार नाही.”

मित्रांनो, हे तीन मित्र कोण होते हे तुम्हाला जाणून घ्यायचय ना? हे मित्र दुसरे तिसरे कोणी नसून ते आहेत ‘धन, नातेवाईक आणि सत्कर्म.’ प्रत्येकाला हे मित्र असतात. धन हे न्यायालयापर्यंत पोचविण्यापुरतंच मदत करु शकतं. नातेवाईक केसचा निकाल ऐकण्यासाठी, साक्ष देण्यासाठी आरोपीच्या पिंजन्यापर्यंतच येऊ शकतात; परंतु सत्कर्म मात्र सदैव माणसाच्या सोबत असतं. धनाचं आणि नातेवाईकांचं सामर्थ्य मर्यादित आहे; परंतु सत्कर्मांचं सामर्थ्य अमर्यादित आहे.

भगवान श्रीकृष्ण म्हणतात, या विश्वात केलेलं कुठलंही कर्म व्यर्थ जात नाही. चांगल्या कर्मांचं चांगलं फळ सुख; तर वाईट कर्मामुळे दुःख-यातना वाटचाला येतात. त्यामुळे समर्थानी म्हटलय - ‘सत्कर्म योगे वय घालवावे.’

- राजेंद्र थोरात

डॉ. काशिनाथ घाणेकर

डॉ. काशिनाथ घाणेकर यांचा जन्म १४ सप्टेंबर, १९३२ रोजी झाला. डॉ. काशिनाथ घाणेकर व्यावसायाने दंत शल्यचिकित्सक होते. पण मराठी रंगभूमी आणि चित्रपटसृष्टीला डॉ. काशिनाथ घाणेकर यांनी दिलेले योगदान अतुलनीय आहे. संभाजीराजांचा विषय निघाला किंवा भालर्जींचे जुने चित्रपट कुठे सुरु असले, की डॉ. काशिनाथ घाणेकर यांचा विषय निघणार नाही असे होणार नाही... संभाजी म्हणजे फक्त आणि फक्त डॉ. काशिनाथ घाणेकर.

रायगडाला जेव्हा जाग येते मधला त्यांचा संभाजी दुसरा कुणीही करू शकणार नाही. अंगकाठी नसली तरी केवळ जरब बसवणारे डोळे, उत्भेदक अभिनय आणि आवाज या हुकमी अस्त्रांवर त्यांचा संभाजी बघताना अंगावर शहारे येत असत. ‘परत आम्हाला असे एकट्याला सोडून नाही ना हो जाणार’ हा संवाद कानात घुमत राहतो. ‘मधुचंद्र’ हा राजदत्त दिग्दर्शित एन. दत्ता यांचे संगीत असलेल्या या चित्रपटातील सर्व गाणी लोकप्रिय झाली. या बरोबर डॉ. काशिनाथ घाणेकर, उमा यांच्या प्रमुख भूमिकाही गाजल्या. ‘अशुंची झाली फुले’ हे सुध्दा डॉक्टरांचे गाजलेले नाटक. डॉक्टरांनी काही हिंदी चित्रपटात कामे केली.

कांचन घाणेकरांचे ‘नाथ हा माझा’ हे वाचून

तर त्यांच्या व्यक्तिमत्वाच्या प्रेमात पडले होते. गारंबीचा बापू हा चित्रपट त्यांनी केला होता. चित्रपटाच्या शेवटी विठोबाई म्हणून त्यांनी जी आर्त साद घातली होती ती आजही तशीच मनात घुमत राहते. तितक्याच आर्ततेने कुणा एकेकाळी संभाजी आणि डॉ. काशिनाथ घाणेकर हे कधीही वेगळ होऊ न शकणारं समीकरण होतं. केवळ किस्से ऐकून डॉक्टरांनी अजरामर केलेले संभाजी आजही कधीकधी डोळ्यासमोरुन झारझार जातात. कदाचित असेच असतील त्यांचे त्यावेळचे

प्रवेश असे सारखे वाटत राहते. आबा, ‘परत आम्हाला असे एकट्याला सोडून नाही ना हो जाणार’ हा संवाद कानात घुमत राहतो. ‘मधुचंद्र’ हा राजदत्त दिग्दर्शित एन. दत्ता यांचे संगीत असलेल्या या चित्रपटातील सर्व गाणी लोकप्रिय झाली. या बरोबर डॉ. काशिनाथ घाणेकर, उमा यांच्या प्रमुख भूमिकाही गाजल्या. ‘अशुंची झाली फुले’ हे सुध्दा डॉक्टरांचे गाजलेले नाटक. डॉक्टरांनी काही हिंदी चित्रपटात कामे केली.

डॉ. काशिनाथ घाणेकर यांचे २ मार्च १९८६ रोजी निधन झाले.

□□□

रावणाच्या जन्म

वै

श्रवण लंकेत राक्षसांचा राजा झाला. तो पुढे कुबेर म्हणून ओळखला जाऊ लागला. आता यक्ष व राक्षसगण यांच्या नन्याविषयीची हकीकत ऐका, असे म्हणून अगस्ती ऋषी पुढे सांगू लागले -

पूर्वी समुद्राजवळ ब्रह्मदेवांनी जलसृष्टी निर्माण केली. त्या पाण्यात काही जीव निर्माण करून सोडले. त्यातील काही जीव ब्रह्मदेवांना म्हणाले, “भगवन्! आम्ही या जलाचे रक्षण करत राहणार तर काही जीव म्हणाले, आम्ही या पवित्र जलाचे यक्षण करू म्हणजे पूजा करू.” पुढे जलाचे रक्षण करणारे ते बनले राक्षस आणि यक्षण करणारे बनले यक्ष. या दोन प्रजाती फार प्राचीन आहेत. सुकेशा राक्षसाचे पुत्र माली, माल्यवान आणि सुमाली या लंकानगरीत वास्तव्यास आले.

एकदा या राक्षसांना मोठा गर्व झाला. देवाहूनही आपण श्रेष्ठ आहोत असा त्यांना गर्व झाला. त्यामुळे ते उन्मत्त बनले. हा प्रकार भगवान शंकरांना समजला. त्यांनी देवांना श्री विष्णुंकडे पाठवले. श्री विष्णुंनी शंख-चक्र-गदा, धनुष्य इ-

आयुधे धारण केली आणि गरुडावर बसून युधासाठी ते निघाले.

माली या राक्षसाच्या नेतृत्वाखाली राक्षस सेनादेखील युधासाठी निघाली. सर्व बाजूंनी त्यांनी श्री विष्णूंवर हल्ला चढवला; पण त्यांनीदेखील आपल्या शस्त्रांनी अनेक राक्षसांचा संहार केला. मालीने गदेने श्री विष्णूंचे वाहन गरुडावर प्रहार केला. त्यात गरुड घायाळ झाला. तेव्हा श्रीविष्णूंनी त्याच्यावर सुदर्शन चक्र सोडून त्याचे मस्तक उडवले. गरुडाने देखील अनेक राक्षस आपल्या नखांनी ओरबाढून ठार केले.

माली मृत्युमुखी पडल्यावर त्याचा धाकटा भाऊ माल्यवान श्री विष्णूंवर धावून आला; परंतु गरुडाने पंखांचा असा काही झँझावात केला, त्यात माल्यवान पालापाचोळा उडावा तसा उडून गेला. माल्यवानचा लहान भाऊ सुमाली घाबरला आणि आपल्या सैन्यासह लंकेकडे पळून गेला. पुढे श्री विष्णूंच्या भीतीने सगळ्या राक्षसांना घेऊन तो पाताळ लोकात पळून गेला.

सुमाली राक्षस मोठा बुधिवान होता. त्याने विचार केला, की मुनीवर विश्रवा यांना जर आपली कन्या अर्पण केली तर आपल्या राक्षसजातीला फार मोठा आधार होईल. कारण त्यांच्यापासून तिला धनेश्वर कुबेरासारखे पुत्र होतील. सुमालीने आपली इच्छा त्याची तरुण रूपवती मुलगी कैकसी हिला सांगितली. वडिलांचा आदेश प्रमाण मानून कैकसी मुनीवर विश्रवांच्या आश्रमात पोचली आणि त्यांच्यासमोर हात जोडून उभी राहिली. मुनीवर विश्रवांनी तिच्या येण्याचा हेतू अंतर्झानाने जाणला. ते म्हणाले, “भद्रे, तुझ्या मनातला भाव मला उमजला. तुला माझ्याकडून पुत्रप्राप्ती हवी आहे ना, पण तू चुकीच्या वेळी आलेली आहेस. अशा दारुण वेळी तुला होणारे पुत्र स्वभावाने कूर व भयंकर शरीराचे असतील. अशा कूरकर्मी राक्षसांची तू आई होशील.” हे ऐकून कैकसी खूप घाबरली. मुनी विश्रवांच्या चरणी लोटांगण घालत म्हणाली, “भगवन, असे दुराचारी पुत्र मला नको. माझ्यावर कृपा करा.” त्यावर तिला दिलासा देत ते म्हणाले, “तुझा शेवटचा पुत्र मात्र माझ्याप्रमाणे धर्मात्मा असेल.” मुनींचे हे उदगार सत्य ठरले. पुढे तिला दहा तोंडे असलेला पुत्र झाला. त्याच्या जन्माच्या वेळी घारी, गिधाडे, कुत्री, कोळही भेसूर आवाजात रडू लागली. सर्वत्र अपशकून घडू लागले. विश्रवा मुनींनी आपल्या त्या मुलाचे नाव ठेवले ‘रावण.’

त्यानंतर जो पुत्र झाला त्याचे नाव ठेवले ‘कुंभकर्ण’ आणि शेवटच्या पुत्राचे नाव ठेवले ‘बिभिषण.’

○ क्रमशः

जिद्द

करीन जिद्दने अभ्यास
होईन मी नक्की पास ॥४॥

लहानसे घरकुल
त्यातही जागा अपुरी
उत्कंठा एक मनाची
यातूनही घेईन भरारी
ठेवून एक विश्वास ॥९॥

अठरा विश्वे दारिद्र्य
असून सुध्दा घरात
निश्चयपूर्वक केली
त्याच्यावरती मात
मनी होता एकच ध्यास ॥१२॥

घरकाम करिते आई
पोरांना हिम्मत देई
शिकून व्हा तुम्ही मोठी
मी खपेन तुमच्यासाठी
ही एक उराशी आस ॥३॥

कौतुक जगाने केले
ज्यांनी यशाचे शिखर गाठले
ध्येय सिद्धिला नेले
यश नेत्रदीपक मिळविले
शत शत प्रणाम तुम्हास ॥४॥

- सुरेश टिंलोऱ्टकर

कथा

सहृदयता आणि संस्कार

ए का खेडेगावात प्रेमनाथ नावाचे एक गृहस्थ आपल्या परिवारासोबत राहत होते. ते पूर्वी मुंबईला सरकारी नोकरीत होते. त्यांची आर्थिक आवक चांगलीच होती. त्या काळात त्यांनी आपल्या मुलांनासुध्दा चांगले शिक्षण दिले. त्यांनाही चांगल्या पगाराच्या नोकच्या मिळाल्या. त्यामुळे घरात कसल्याही प्रकारची कमतरता नव्हती. त्या दरम्यान त्यांनी

गावात एक भव्य घरही बांधून ठेवले. घराच्या सभोवताली चांगली मोकळी जागा होती. घरापुढे मोठे आंगण होते. एकंदरीत ते घर सर्व बाजूनी मनाला प्रसन्न करणारे होते.

प्रेमनाथ नोकरीवरुन आता निवृत्त झाले आणि आपल्या परिवारासह त्या घरात येऊन राहू लागले. प्रेमनाथ नावाप्रमाणेच प्रेमळ असल्यामुळे आजूबाजूचे सर्व गावकरी संध्याकाळी त्यांच्या

घरी जमा व्हायचे. मग त्यांच्यासाठी चहापाणी होई. इकडच्या तिकडच्या गप्पा होत. कुणाकुणाच्या अडीअडचणी सोडवल्या जात. असे बरेच दिवस चालले होते.

एके दिवशी प्रेमनाथांच्या मनात आलं, की आजूबाजूची सर्व माणसं दिवसभर शेतावर कामाला जातात आणि त्यावेळी त्यांच्या घरात त्यांची मुलं एकटीच असतात. आपण या सर्व लहान मुलांना आपल्या घरी बोलवावं आणि त्यांना काहीतरी शिकवावं; कारण शाळा लांब असल्यामुळे सर्वच मुलं शाळेत जाऊ शकत नव्हती.

दुसऱ्या दिवशी त्यांनी सर्व मुलांना आपल्या घरी बोलावले. त्यांना खाऊ दिला. त्यानंतर अंगणात खेळायला लावले. मुलं आनंदित होऊन अंगणात बागडत होती. एके दिवशी प्रेमनाथ स्वतः बाजारात गेले आणि त्यांनी मुलांसाठी त्यांच्या मापाचे कपडे विकत आणले. सर्व मुलांना त्यांनी ते नवीन कपडे घालायला सांगितले. त्यानंतर त्यांनी हळूहळू मुलांना काही मुळाक्षरं शिकवायला सुरुवात केली. स्वर्खर्चने पाटी, पेन्सिली आणून दिल्या.

आपल्यासाठी, आपल्या मुलांसाठी प्रेमनाथ खूप चांगल्या गोष्टी करत आहेत हे पाहून सर्व गावकरी फार खूष झाले. त्यामुळे प्रेमनाथांची काही कामं असल्यास लोक आनंदानं करत. प्रेमनाथ त्या कामाचा त्यांना मोबदलाही देत. अशाप्रकारे गावातील सर्व लोकांना प्रेमनाथ

म्हणजे आपल्या गावासाठी देवच आला आहे असे वाटू लागले.

घराच्या आजूबाजूला भरपूर मोकळी जागा असल्यामुळे प्रेमनाथ यांनी आधीच पेरु, चिकू, मोसंबी, आंबे व फणसाची झाडे लावली होती. त्याचप्रमाणे सर्वत्र फुलझाडेही लावली होती. ते कधी कधी मुलांना या बागेत घेऊन येत, आणि त्यांना झाडांचं महत्त्व पटवून देत. हे सर्व पाहून काही मुलांनी आपल्या अंगणात देखील अशी झाडं लावली. अशावेळी प्रेमनाथ त्यांना आपल्याकडील रोपटी देत असत. काळानुरुप हळूहळू गावातील प्रत्येकाच्या अंगणात फळं व फुलझाडं बहरु लागली.

गावातील प्रत्येक माणूस आता प्रेमनाथांचं गुणगान गाऊ लागला. गावातील लोकांना अडीअडचणीत मदत करणे हा तर त्यांचा स्वभावच होता. ह्या गावातील छोटी छोटी मुलं पुढे चांगलं शिक्षण घेऊन आपलं जीवन सुंदर बनवत गेली. ह्या सर्वांचं श्रेय जातं ते फक्त प्रेमनाथ यांना! कारण त्यांनी वेळीच त्या बालमनावर चांगले संस्कार केले. म्हणूनच आज जगात आवश्यकता आहे चांगल्या संस्कारांची आणि प्रेमनाथांसारख्या सहदय माणसांची. कारण अशी माणसंच संस्कार घडवू शकतात. प्रत्येकानेच जर विचार केला, की असा सहदय माणूस मला बनता आले तर?

□□□

○ विकास अरोडा (रेवाडी-हरियाणा)

१५८

आडवे शब्द

१. एका खांबाचा अर्धा भाग पाण्यामध्ये आहे आणि बाकीचा अकरा मीटर पाण्याच्या वर आहे, तर त्या खांबाची लांबी किती मीटर आहे ?
२. जगातील सर्वात लहान देश व्हॉटीकन सिटी कोणत्या खंडामध्ये आहे ?
३. हिंदीमधील पहिला भारतीय बोलपट (हरिश्चंद्र/आलमआरा)
४. हिरोशिमा आणि नागासाकी ही शहरे कोणत्या देशात आहेत ?
५. सानिया मिझ्झा कोणत्या खेळाशी संबंधित आहे ?
६. गैरहजरच्या विरुद्ध काय ?
७. आचार्य विनोबा भावे यांचे जन्मगाव हे आहे (चिखली/गाणोदे)
८. सीतामातेचे वडील : राजा
९. मंदोदरी ही बिभिषणाची नात्याने होती.

१		२		३		४
५						
					६	७
८		९				
				१०		११
१३					१४	
		१५				

उभे शब्द

१. कुष्ठरोग्यांच्या सेवेसाठी संपूर्ण आयुष्य वेचलेले थोर समाजसेवक
२. सम्राट अकबराचा पुत्र, जहाँगीराचे बालपणीचे नाव
३. एक प्रसिद्ध क्रिकेटपटू: सिंह
४. स्वाधीनवा विरुद्ध शब्द
५. ‘संस्कृत दिन’ सप्टेंबर महिन्याच्या तारखेला साजरा करतात.
६. पांढवांचा सर्वात लहान भाऊ
७. रात्र, निशाचा समानार्थी शब्द
८. गोवा राज्याची एक भाषा
९. कावळ्याच्या शापाने मरत नाही (म्हण)

उत्तरे इतरत्र

१०

हसती दुनिया, सप्टेंबर २०१७

प्रश्न : विवाहाचे आठ प्रकार कोणते ?

उत्तर : बाह्य, दैव, आर्ष, प्राजापत्य, आसुर, गांधर्व, राक्षस आणि पैशाच्य या विवाहाच्या आठ प्रकाराचे विवेचन वेदात केले आहे.

प्रश्न : नाती-गोती सारी स्वार्थाची असे का म्हटले आहे ?

उत्तर : नाती-गोती व्यावहारिक पातळीवर एकमेकांसाठी खूप उपयोगी पडत असले तरी अंतकाळी जीवाला यापैकी कोणीही सोबत करत नाही. परलोकाची प्राप्ती करण्यात माता, पिता, पुत्र, पत्नी कोणीही उपयोगी येत नाही. केवळ धर्मच (ज्ञान) सहाय्यभूत होतो. जीव एकटाच येतो, एकटाच जातो. पाप-पुण्याची फळं एकटाच भोगतो. तिथे इतरांना सहभागी होता येत नाही या अर्थाने तसे म्हटले आहे.

वास्तविक परिवारात प्रेम-नम्रता-सहनशीलता-विशालता धारण करून खेळीमेळीने राहून घरात स्वर्गाचं वातावरण निर्माण करावं ही तर सद्गुरुची शिकवणच आहे.

प्रश्न : 'लावा' म्हणजे काय ?

उत्तर : 'लावा' हा पंजाबी शब्द असून त्याचा अर्थ होतो शिकवण. विवाहाच्या प्रसंगी जशी सप्तपदी असते तशी निरंकारी सत्संगात संपन्न होणाऱ्या विवाहात ही चार कडव्याची शिकवण वधुवरांसाठी म्हटली जाते.

प्रश्न : विवाहाच्या आठ प्रकारानंतर निरंकारी पद्धतीने विवाह ही नववी पद्धत आहे का ?

उत्तर : नाही. निरंकारी सत्संगात संपन्न होणाऱ्या विवाहांना निरंकारी पद्धतीचा विवाह असे न म्हणता, निरंकारी सत्संगात 'गुरुमतानुसार साधेपणाने संपन्न होणारा विवाह सोहळा' असे म्हणता येईल. पारंपारिक विवाह सोहळ्यातून कालांतराने होणारे बदल, आर्थिक, सामाजिक स्थिती या गोष्टी विचारात घेऊन अनिष्ट गोष्टी बाजूला सारून सद्गुरुच्या-संतांच्या उपस्थितीत संपन्न केलेला हा सात्विक आनंदाचा सोहळा असतो. यात बडेजाव, मानपान, हुंडा या गोष्टींना वाव नसतो.

प्रश्न : संतसंगतीचं कोणतं महत्त्व सद्गुरु बाबाजींनी सांगितले आहे ?

उत्तर : सद्गुरुच्या कृपेने ब्रह्मज्ञान प्राप्त होते; पण त्यावर विश्वास दृढ होण्यासाठी संतसंगतीची नितांत आवश्यकता आहे. सत्संगामध्ये मनाला शक्ती व स्थिरता प्राप्त होते. मन शांत होते. त्यासाठी सत्संग मनःपूर्वक श्रवण करणे, त्यावर मनन-चिंतन करणे व ते जीवनात उत्तरवणे आवश्यक आहे.

□□□

सद्गुरु वचनामृत

३ा ज जवळजवळ दोन महिन्यानंतर मसूरीहून दिल्लीला परत आल्यानंतर आपणां सर्व महापुरुषांचे दर्शन होत आहे. मसूरीमध्ये बाबाजी बहुदा सांगत असत, की संपूर्ण वर्षभर हिंदुस्थानात आम्ही टूर करतो आणि प्रत्येक प्रांतामध्ये महापुरुषांचे दर्शन होत राहते; मात्र मसूरी येथे एक ते सव्वा महिना येणे होते तेव्हा संपूर्ण हिंदुस्थानातून प्रत्येक प्रांतातील महापुरुष इथे येतात आणि असे वाटते, की

जणूकाही अवघा हिंदुस्थानच इथे एकत्र आला आहे आणि सर्वांचे दर्शन होत आहे.

वर्षानुवर्षे अगदी लहानपणापासूनच मसूरीला जाण्याचा योग येत असे आणि शहनशाहजींचे दर्शन तिथे होत राहिले. त्या दिवसांत मसूरी येथील खालच्या इमारतीत अगदी मोजक्या खोल्या होत्या. एका छोट्याशा खोलीमध्ये शनिवारी सायंकाळी शहनशाहजी सत्संगासाठी येत असत, महापुरुषांना आशीर्वाद प्रदान करत

असत आणि रविवारी सकाळी डेहराडून येथे जाऊन महापुरुषांना आशीर्वाद देत असत.

त्यानंतर जसजशी संगत वाढत गेली तेव्हा बाबा गुरबचनसिंहजी यांनी गोल घुमट असलेला एक हॉल वरच्या बाजूला तयार करून घेतला आणि त्याला कॅमलबैंक रोडला जोडणाऱ्या पुलाशी जोडून दिला. (आता या मार्गाला बाबा हरदेवसिंहजी मार्ग असे नाव दिले गेले आहे) हा पूल पर्यटकांच्या आकर्षणाचे केंद्र बनला आहे. संगतची संख्या आणखी वाढल्यानंतर बाबा गुरबचनसिंहजींनी वरच्या बाजूला आणखी दोन इमारती घेतल्या - संत निवास तसेच सज्जन निवास. जेणेकरून येणाऱ्या संगतींना तिथे आरामात राहता यावे. बाबाजींनी तिथे आणखी एक मोठा सत्संग हॉल बनवला आणि तोही आता उन्हाळ्याच्या दिवसांत कमी पडतो. त्यानंतर बाबाजींनी खालच्या बाजूला जो एसेक्स लॉज आहे तोही संतांना विश्राम करण्यासाठी घ्यायला सांगितले आणि तिथे आता काम चालू आहे. खोल्या जवळजवळ तयार झाल्या आहेत. यावेळी महापुरुष तिथे थांबलेही होते. मागील वर्षी जेव्हा बाबाजी दोन दिवसांसाठी मसूरीला गेले होते तेव्हा एसेक्स लॉजजवळ एक जेल हाऊस आहे तेही घेण्यास बाबाजींनी सांगितले होते, ज्यायोगे आणखी काही खोल्या तयार क्वाव्यात आणि संतांना आरामात राहता यावे.

हा जो संगतींचा विस्तार झालेला आपण पाहत आहोत त्यामागे शहनशाहजी, बाबा गुरबचनसिंहजी, बाबा हरदेवसिंहजी यांचा फार मोठा त्याग आहे, अथक प्रयास आहेत. वॅमलबैंक रोडचे नाव निरंकारी बाबा

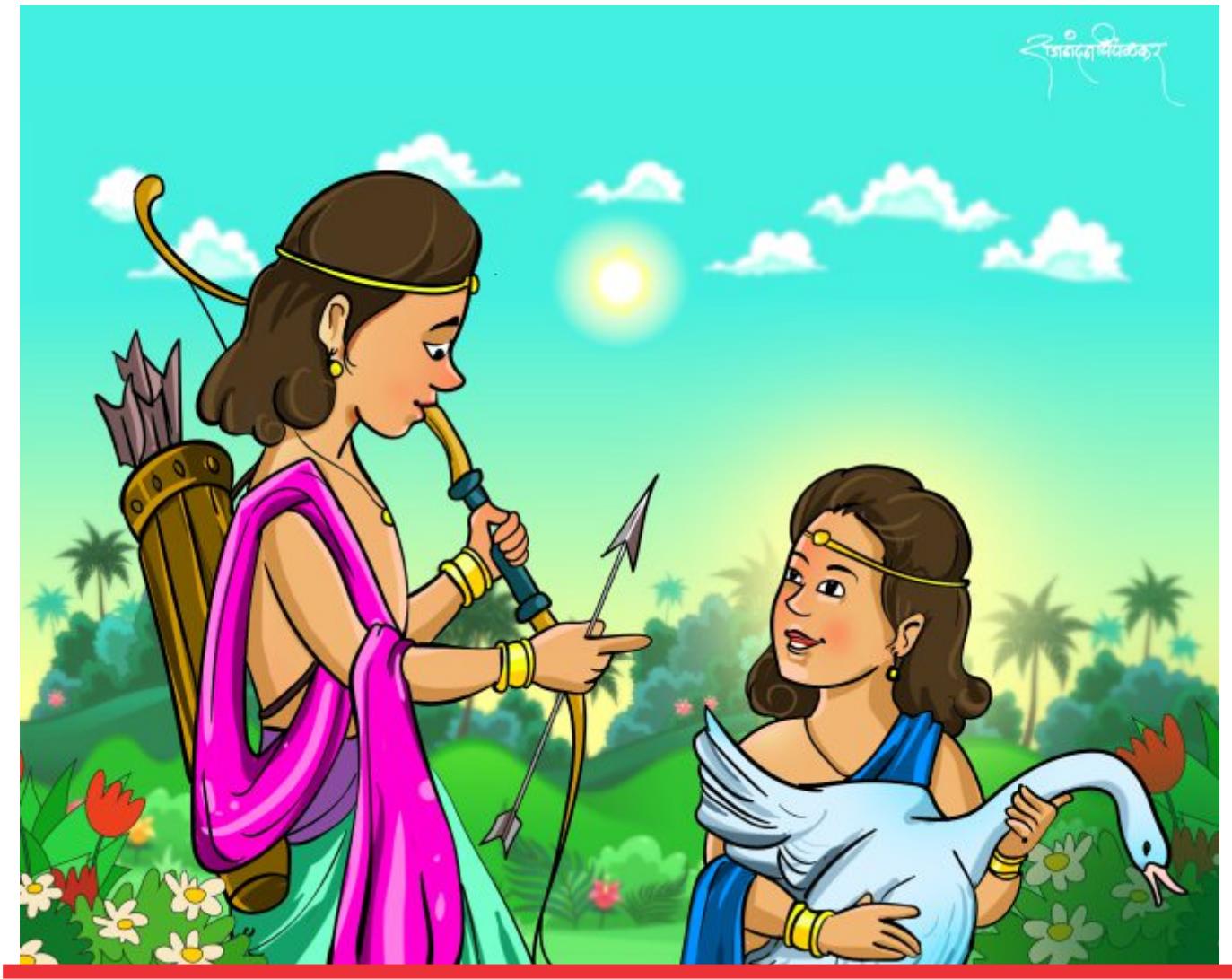
हरदेवसिंहजी असे ठेवण्यात आले आहे हे आपल्याला ठाऊकच आहे आणि तिथे रस्त्याच्या किनाऱ्यावर मिशनची वेगवेगळी घोषवाक्ये हिंदी व इंग्रजी भाषेत लिहिलेली आहेत आणि एका बाजूला बाबाजींच्या फोटोच्या खाली त्यांची व मिशनची वचने लिहिलेली आहेत. येता-जाता पर्यटकांकडून त्यांचे वाचन होते आणि फोटोही घेतले जातात.

मागे असेही पहायला मिळाले, की कोणीतरी विदेशी पर्यटक आले होते त्यांनी हिंदीतील वचनांचे इंग्रजीत भाषांतर करून घेतले आणि ते आपल्या डायरीमध्ये लिहून घेतले. स्थानिक रहिवाशी देखील मिशनशी जोडले जात आहेत आणि ते खूप प्रभावित झाले आहेत.

आता प्रत्येक बालक, वयस्क आणि तरुणांचे हे कर्तव्य आहे, की मिशनची जी शिकवण आहे त्यावर आपण अंमलबजावणी करावी. कधीही नकारात्मक गोष्ट आपल्या मनात, कर्मात अथवा बोलामध्ये येऊ नये; ज्यामुळे या मिशनला डाग लागेल किंवा कोणी मिशनकडे अंगुलीनिर्देश करील.

□□□

फळ परिपक्व झालं हे तीन लक्षणांवरून ओळखता येतं. १) ते नरम होतं. २) त्यात गोडवा येतो. ३) त्याचा रंग बदलतो. ज्याच्यात ही लक्षणं दिसून येत नाही ते फळ कच्च असतं. झानी माणसांचीही ओळख अशाच प्रकारे तीन लक्षणांवरून होत असते. १) त्यांच्यात विनक्रता येते. २) त्यांच्या बोलण्यात गोडवा येतो. ३) त्यांच्या चेहन्यावर आत्मविश्वास आणि भक्तीचा रंग चढतो.

कथा : अजित भुजबळ

मारणाऱ्यापेक्षा तारणारा श्रेष्ठ

भगवान गौतमबुध्दांच्या बालपणीची गोष्ट. दहा अकरा वर्षांचं वय होतं त्यावेळी त्यांचं.

ते तेव्हा सिध्दार्थ या नावानंच ओळखले जात होते. एकदा छोटा सिध्दार्थ आपल्या मित्रांसह उद्यानात बोलत बसला असता बाण लागल्यामुळे रक्तबंबाळ झालेला एक हंस कसाबसा उडत त्याच्या पुढ्यात येऊन पडला. सिध्दार्थाने

त्याला उचललं, जवळच्या पुष्करणीपाशी नेऊन पाणी पाजलं, आणि थोडा वेळ प्रेमानं कुरवाळलं. नंतर त्यानं त्याची जखम धुवून तिच्यावर कसली तरी औषधी वनस्पती लावली. एवढं झाल्यावर त्या हंसाला थोडं बरं वाटूलागलं.

तेवढ्यात सिध्दार्थचा चुलतभाऊ देवदत्त तेथे आला व म्हणाला, “सिध्दार्थ, या हंसाला बाण मारून मी घायाळ केलय त्यामुळे हा माझा

आहे. तेव्हा त्याला माझ्या स्वाधीन कर.” सिध्दार्थ म्हणाला, “देवदत्ता, एखाद्याच्या जिवावर उठलेल्या माणसापेक्षा त्याच्या जिवाचं रक्षण करणाऱ्याचाच त्याच्यावर खरा अधिकार असतो. तू या हंसाच्या जिवावर उठला होतास, पण मी याला वाचवलं, तेव्हा हा हंस आता माझाच आहे.”

अखेर देवदत्त हा सिध्दार्थचे वडील राजा शुद्धोधन यांच्याकडे गेला व त्याने त्यांच्याकडे सिध्दार्थाच्याविरुद्ध तक्रार केली. महाराजांनी सिध्दार्थाला बोलावून घेतलं व त्याचं म्हणणंही ऐकून घेतलं. त्यानंतर ते सिध्दार्थाला म्हणाले, “बाळ! धर्मशास्त्राच्या दृष्टीनं विचार करता, या हंसाचं रक्षण तू केलंस म्हणून हा हंस तुझा आहे हे खरं असलं तरी क्षात्रधर्माचा विचार करता, एखाद्या क्षत्रियानं एखाद्या प्राण्याची शिकार केली, की तो प्राणी पूर्ण मेलेला असो वा अर्धवट मेलेला असो, तो त्या क्षत्रियाच्याच मालकीचा होतो. या हंसाला देवदत्तानं घायाळ केलं असल्याने हा त्याचाच ठरतो.”

यावर तीक्ष्ण बुध्दीचा सिध्दार्थ वडिलांना म्हणाला, “महाराज! क्षात्रधर्माच्या दृष्टीनं विचार केला, तरी हा हंस माझ्याजवळच राहू देणे इष्ट ठरते. देवदत्तानं या हंसाला बाणानं अर्धवट मारलं असता ज्या अर्थी हा माझ्या पायाशी येऊन पडला, त्याअर्थी या शरणागताला अभय देऊन याचं रक्षण करणं हे क्षत्रिय म्हणून माझं कर्तव्य नाही काय?” बाल सिध्दार्थाच्या या असामान्य बुध्दितेजानं थक्क झालेले त्याचे वडील म्हणाले, खरं सांगायचं तर हा हंस नक्की कुणाचा? हे मलाच कळेनासं झालं आहे. तेव्हा आपण हे

प्रकरण आपल्या राज्याच्या न्यायमूर्तीकडे नेऊ.

न्यायमूर्तीकडे हे प्रकरण जाताच त्यांनी त्या हंसाला एका सेवकाकडे दिले आणि तिथून परस्परविरुद्ध दिशांना समान अंतरावर देवदत्त व सिध्दार्थ यांना बसवले. त्या दोघांनाही त्या हंसाला आपल्याकडे बोलवायला सांगितले. प्रथम देवदत्तानं टाळी वाजवून ये ये म्हणत हात हालवून त्या हंसाला आपल्याकडे बोलावलं, पण हंसान त्याच्याकडे ढुळूनही बघितलं नाही. त्यानंतर सिध्दार्थानं त्या हंसाला एकदाच ये म्हणताच, तो जखमी हंस मोठ्या कष्टानं उडत उडत त्याच्याकडे गेला व त्याला बिलगून बसला! तो प्रकार पाहून न्यायमूर्ती म्हणाले, “हंस कुणाचा या प्रश्नाचं उत्तर आता प्रत्यक्ष या हंसानंच दिलं असल्यानं, मी वेगळा निर्णय देण्याचा प्रश्नच उरत नाही.”

□□□

एखाद्या सर्वसामान्य व्यक्तीला आपलं दुःख सांगत बसू नका. मला जरी सांगितलं तरी मी हेच म्हणेन की, हा सत्यसमाट परमात्मा कृपा करील. परंतु मी हे सांगूनही लाभ होणार नाही. पण एक मार्ज मात्र आहे, मी जो सर्वव्यापी निराकार परमात्मा तुम्हाला दर्शवलाय, त्याच्यासमोर प्रार्थना करा. त्याच क्षणी सारी दुःखेदूर होतील.

तुमची कामं तर हा निराकार प्रभु-परमात्मा करणार आहे. साकार केवळ इशारा देणारा आहे, मार्ज दाखवणारा आहे. जो गुरुचं वचन मानेल त्याचं कल्याण होईल, तो सुखी होईल. संतजनांनो! सदगुरु हे देहाचं नाव नाही; सदगुरु तर सदैव तुमच्या सोबतच (निराकार रूपात) आहे. फक्त त्याची जाणीव असायला हवी.

- बाबा अवतारसिंहजी महाराज

चित्रांकन : दीपक मेहरा (दिल्ली)

चित्रांकन - रंग : अजय कालडा

ज्ञानोष्टम

एका गावामध्ये शेरसिंह नावाचा एक शेतकरी राहत होता. तो फार गर्विष्ठ होता. लोक नेहमी त्याच्यापासून दूर राहत असत.

सुखदेव मात्र फारच प्रेमळ होता.
तो सर्वांशी प्रेमाने बोलत असे.

काही दिवसांनी सुखदेव हा शेतकरी
पोटापाण्यासाठी त्या गावात राहायला आला.

सुखदेवचा स्वभाव पाहिल्यानंतर गावकज्यांनी त्याला शेरसिंहापासून दूर राहण्यास सांगितले.

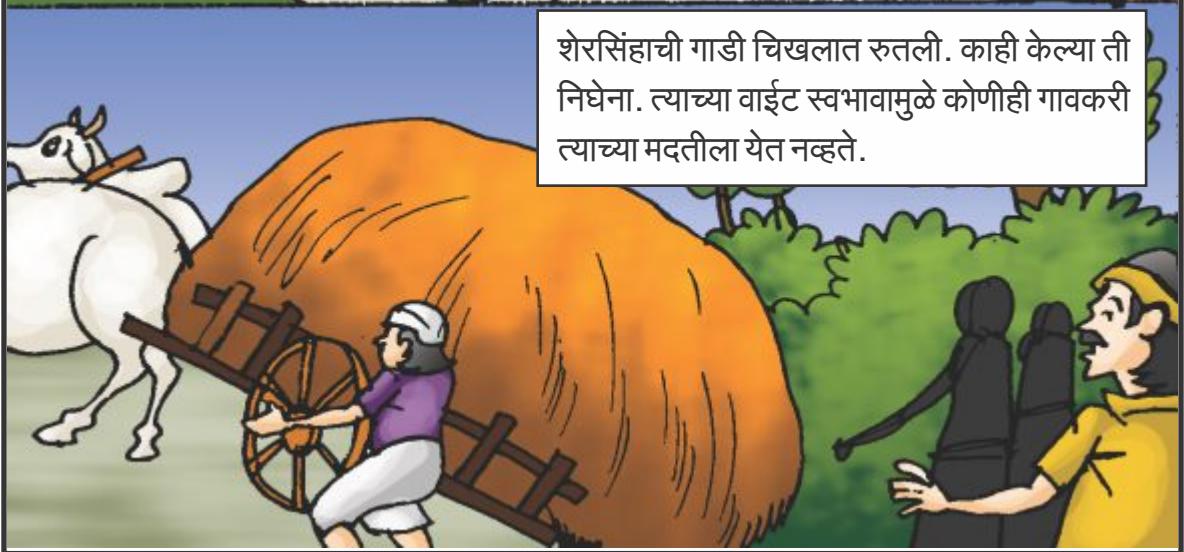

त्यांचे ऐकून सुखदेव म्हणाला, काही हरकत नाही.
एक ना एक दिवस मी त्याला चांगल्या मार्गी लावेन.

शेरसिंहाला हे कळताच त्याने सुखदेवला त्रास द्यायचे ठरविले. त्याने सुखदेवच्या शेतात आपले बैल घुसवले जेणेकरून त्याच्या पिकाचे नुकसान होईल.

सिस्टर निर्मला : अविरत सेवेची ज्योत

मि शनरीज ऑफ चॉरिटी या चळवळीच्या रुपाने मदर तेरेसा यांनी केवळ भारतातच नव्हे तर अनेक देशांमध्ये पीडितांच्या सेवेची केंद्रे सुरु केली होती. मदरचे मायाळू व्यक्तिमत्त्व, त्यांचा जगभरातील प्रभाव आणि लाखो लोकांना प्रभावित करणारी जादू हे सारे १९९७ मध्ये मदरच्या निर्वाणामुळे अचानक पडल्याआढ झाले. अशावेळी सिस्टर निर्मला यांनी संस्थेची जबाबदारी हाती घेतली आणि ती १२ वर्षे पेलली. सिस्टर निर्मला यांच्या काळात मिशनरीज ऑफ चॉरिटीचे काम केवळ चालले नाही तर खूप विस्तारले. १९३ देशांमधला हा व्याप त्यांनी सांभळ्ला. मदरने वंचितांच्या आणि रुग्णांच्या सेवेचा जो प्रवाह चालू केला होता, त्यात तर सिस्टर निर्मला सहभागी झाल्याच; पण ही सेवा का करावयाची आणि अशा सेवेला तात्त्विक आकलन तसेच प्रार्थनेची जोड कशी द्यावयाची, या प्रश्नांची उत्तरे शोधण्यासाठी सिस्टर निर्मला यांनी मिशनरीज ऑफ चॉरिटीची स्वतंत्र शाखाच सुरु केली. तिचे दीर्घकाळ नेतृत्वही केले. १९३४ मध्ये रांचीत जन्मलेल्या कुसुम जोशी

या मुळात हिंदू. त्यांचे घराणे नेपाळमधील मूळ गाव सोडून भारतात स्थायिक झालेले. त्यांचे वडील ब्रिटिश लष्करात अधिकारी. १९५८ मध्ये कुसुम जोशी यांनी कॅथलिक ख्रिस्ती पंथाचा स्वीकार केला आणि त्याचवेळी मदरप्रमाणेच आपले सारे जीवन सिस्टर निर्मला या नावाने पीडितांच्या सेवेत वाहून टाकले. मात्र, वयाच्या सातव्या वर्षापासूनच त्यांना येशूबद्दल कुतूहल वाटत असे. सिस्टर निर्मला उच्चविद्याविभूषित होत्या. पण स्वतःविषयी कमीत कमी बोलून सतत सेवा करीत राहण्याची त्यांची हातोटी अजोड होती. माझ्यावर जी जबाबदारी पडली आहे, तिच्या तुलनेत मी दुबळी आहे. पण ईश्वरच माझ्याकडून काम करून घेईल.... अशा शब्दांत त्यांनी मदरच्या निधनानंतर संस्थेची जबाबदारी स्वीकारली होती. हा त्यांचा अभिजात विनय तर होताच पण आहे तितुके देवाचे हे ठाम आकलनही होते. अखेरच्या काळात हृदयरोगाशी झुंजतानाही सिस्टरच्या मुखावरील स्मितहास्य कधी लोपले नाही. अविरत सेवेची परंपरा मागे ठेवून सिस्टर निर्मला निजधामास गेल्या आहेत.

बी.ए., एम.ए.पर्यंत शिक्षण घेतलेल्या सिस्टर निर्मला यांनी १९५७ पासून वंचितांची सेवा केली. जवळजवळ अर्धशतक मिशनरीज ऑफ चॉरिटीमध्ये काम करून अनेक गरीब व गरजवंतांवर मायेची पाखर घातली.

नोबेल पुरस्काराने सन्मानित झालेल्या व संपूर्ण जगात मायेचे दुसरे रूप समजल्या जाणाऱ्या मदर तेरेसा यांच्या खांद्याला खांदा लावून सिस्टर निर्मला यांनी देश-विदेशात काम केले. १९५७-५८ मध्ये मदर तेरेसा यांना त्या कोलकात्यात भेटल्या व त्यानंतर त्यांनी मिशनरिज ऑफ चॉरिटीमध्ये वाहून घेतले. २००९ साली त्यांना **पद्मविभूषण** पुरस्काराने गौरवण्यात आले होते.

□ साभार

ਥਾਲ ਸਮਾਗਮ - ਕਣੜਿਂਡੀ

ਹਸਤੀ ਦੁਨਿਆ, ਸਏਂਬਰ 2017

੨੧

अंजनेरी

३ अंजनेरी हा नाशिक - त्र्यंबकेश्वर रांगेतील महत्त्वाचा किल्ला आहे. नाशिक - त्र्यंबकेश्वर रस्त्यावर नाशिकपासून २० कि.मी. अंतरावर अंजनेरी नावाचा फाटा आहे.

अंजनेरी किल्ला जनमानसात परिचित आहे तो हनुमान जन्मस्थानामुळे. पवनपुत्र हनुमानाचा जन्म या डोंगरावर अंजनी मातेच्या पोटी झाला, असे मानले जाते. म्हणूनच या किल्ल्याला अंजनेरी नाव देण्यात आले. याच डोंगराच्या परिसरात हनुमान लहानाचे मोठे झाले असे समजले जाते. येथे १०८ जैन लेणी आहेत.

गडावरील ठिकाणे :

अंजनेरी गावातून किल्ल्यावर येताच वाटेतच पायऱ्याच्या ठिकाणी गुहेत लेणी आढळतात. ही लेणी जैनधर्मीय आहेत. पठारावर पोहोचल्यावर १० मिनिटांतच अंजनी मातेचे मंदिर लागते. मंदिर बन्यापैकी प्रशस्त आहे. त्यामुळे मुक्काम करण्यास योग्य आहे. थोडे पुढे गेल्यानंतर दोन वाटा लागतात. एक डावीकडे सीता गुहेपाशी पोहोचते तर दुसरी समोरच्या बालेकिल्ल्यावर चढते. बालेकिल्ल्यावर अंजनी मातेचे दुसरे प्रशस्त मंदिर आहे. किल्ल्याचा घेर फार मोठा आहे. किल्ल्याच्या पठारावरून वेतरणा, गंगापूर, मुकणे, दारणा, कश्यपी व गौतमी-गोदावरी धरणाचा विस्तार पाहण्यासारखा आहे. पठारावर एक तलाव आहे.

कसं जाल?

किल्ल्यावर जाण्याची मुख्य वाट अंजनेरी गावातून वर जाते. नाशिक - त्र्यंबकेश्वर रस्त्यावर नाशिकपासून २० कि.मी. अंतरावर अंजनेरी फाट्यावर उतरावे. या फाट्यापासून १० मिनिटे अंतरावरील अंजनेरी या गावात पोहोचावे. गावातून नवरा-नवरीचे दोन सुळके नजरेस भरतात. गावातूनच एक प्रशस्त वाट किल्ल्यावर जाते. पुढे पायऱ्या लागतात. पायऱ्यांच्या साह्याने अंजनेरीच्या पठारावर पोहोचता येते. अंजनेरी गावापासून येथपर्यंत येण्यासाठी दीड तास पुरतो. तसेच आपण मुळेगावच्या रस्त्याने आल्यास पायी चालणाऱ्यांसाठी चांगली पायवाट आहे. ह्या वाटेने आल्यास तुम्हाला विशेष मजा येईल. उतरताना तेथेच येण्यासाठी बुधली या मार्गाचा वापर केल्यास लवकर खाली पोहचाल, परंतु धाडसी माणसांनीच या मार्गाचा अवलंब करावा.

गडचिरोली

मुख्यालय : गडचिरोली

तालुके : गडचिरोली, धानोरा, भामरागड, एटापल्ली, आरमोरी, कुरखेडा, अहेरी, चार्मोशी, कोरची, सिरोंचा, मूळचेरा, देसाईगंज (वडसा)

नद्या : इंद्रावती, गाढवी, दिना, कसंबी, पोर, पर्लकोटा, निंबा कोटरी, पामुलगौतम, वाडिया, खोब्रागडी

खनिजे : लोखंड, तांबे, सोने, चुनखडी, सिलोमानाडेट

प्रमुख शेतकी उत्पादने : भात, ज्वारी, गहू, डाळी, तेलबिया, मका, ऊस, कापूस, तंबाखू

इतिहास : फार प्राचीन काळी ह्या प्रदेशावर राष्ट्रकूट यांचे राज्य होते. त्यानंतर चालुक्य वंशाचे व नंतर देवगिरीच्या यादवांचे राज्य आले. यानंतर गडचिरोलीवर गोंड राजांनी राज्य केले. तेराव्या शतकात, खंडक्या बल्लाळ शाह यांनी चंद्रपूरची स्थापना केली. त्यांनी आपली राजधानी सिरपूर येथून चंद्रपूर येथे हलविली. याच काळात चंद्रपूर प्रदेश हा मराठ्यांच्या सत्तेखाली आला. १८५३ मध्ये बेरार हा चंद्रपूर (पूर्वीचे चांदा) प्रदेशाचा भाग ब्रिटीश ईस्ट इंडिया कंपनीच्या ताब्यात आला. १८५४ मध्ये चंद्रपूर हा बेरार या प्रदेशामध्ये स्वतंत्र जिल्हा म्हणून अस्तित्वात आला. ब्रिटिशांनी १९०५ मध्ये चंद्रपूरमधील व ब्रह्मपुरीमधील जमिनदारी व मालमत्ता हस्तांतरण करून गडचिरोली तालुक्याची निर्मिती केली. राज्याची पुनर्रचना होण्यापूर्वी हा भाग १९५६ पर्यंत केंद्रीय अधिपत्याखाली होता. त्यानंतर राज्यपुनर्चनेनुसार चंद्रपूर बॉम्बे स्टेटमध्ये समाविष्ट करण्यात आले. १९६० मध्ये महाराष्ट्र राज्य निर्माण झाले. त्यात चंद्रपूर हा जिल्हा समाविष्ट झाला. त्यानंतर २६ ऑगस्ट, १९८२ रोजी चंद्रपूर जिल्ह्याचे विभाजन करण्यात येऊन गडचिरोली हा नवीन जिल्हा निर्माण केला गेला.

विशेष माहिती : गडचिरोली जिल्ह्यात हेमलकसा येथे बाबा आमटे यांचा आश्रम आहे. येथे लोकबिरादरी प्रकल्पाच्या माध्यमातून बाबा आमटेंचे सुपूत्र डॉ. प्रकाश आमटे व डॉ. मंदाकिनी आमटे हे दांपत्य गेल्या अनेक वर्षांपासून माडिया आदिवासींची निःस्वार्थपणे सेवा करत आहेत.

आदिवासी क्षेत्रात गोंड ही मुख्य जमात आहे. याशिवाय माडिया, पारधान, हलबा, कवर या इतर जमाती आहेत.

औद्योगिकदृष्ट्या सर्वात जास्त मागासलेला जिल्हा म्हणून गडचिरोली जिल्ह्यास ओळखले जाते.

गडचिरोली जिल्ह्याच्या एकूण क्षेत्रफळापैकी ७८ टक्के हे वनांनी वेढलेले आहे. एवढे मोठे जंगलाखालील क्षेत्र असणारा गडचिरोली महाराष्ट्रातील एमकेव जिल्हा आहे.

आरोग्यदायक लिंबू

लिं बू उत्तम पित्तशामक, वातानुलोमक, जठराग्निवर्धक व आमपाचक आहे. हे आम्ल रसयुक्त (आंबट) असूनही पोटात गेल्यावर मधुर (गोड)बनते. मंदाग्नी, अपचन, गॅस, पोटदुखी, उलटी, मलावरोध, पटकी इ. पोटाच्या आजारांवर हे औषधवत काम करते. हृदय, रक्तवाहिन्या व यकृताची शुद्धी करते. यात पुरेशा प्रमाणात 'क' जीवनसत्त्व असल्याने रोगप्रतिकारक शक्ती वाढविते. हे जंतुनाशक आहे. सकाळी अनशापोटी लिंबाचा रस पाण्यात मिसळून घेतल्याने आतऱ्यांमध्ये साचलेले विषारी पदार्थ नष्ट होतात, त्याचबरोबर रक्त शुद्ध झाल्याने संपूर्ण शरीराची शुद्धी होते, मांसपेशींना नवे बळ मिळते. यामुळे शरीरात स्फूर्ती व उत्साह येतो.

औषधीय प्रयोग

दंतरोग :- १) लिंबाचा रस ताज्या पाण्यात मिसळून गुळण्या केल्याने अनेक प्रकारच्या दंतरोगांमध्ये लाभ होतो. तोंडाचा दुर्गंधी दूर होतो.

२) पिळलेल्या ताज्या लिंबाच्या सालीने दात घासल्यास अथवा साल सुकवून, कुटून बारीक करून त्याचे मंजन केल्यास दात मजबूत, स्वच्छ व पांढरेशुभ्र होतात.

३) लिंबाचा रस, मोहरीचे तेल व बारीक मीठ मिसळून रोज मंजन केल्यास दातांचे रोग दूर होऊन दात मजबूत व चमकदार बनतात.

४) पायोरियात लिंबाच्या रसाने हिरड्या घासल्याने रक्त व पूयेण्याचे थांबते.

५) लिंबाच्या एक चमचा रसात दोन चमचे मध मिसळून घेतल्यास जुन्या खोकल्यात लाभ होतो.

सर्दी-पडसे - कोमट पाण्यात लिंबाचा रस व मध मिसळून व्यायल्याने लवकर गुण येतो.

डोकेदुखी :- लिंबाच्या दोन सारख्या फोडी करून थोड्याशा गरम करून डोके व कानशिलांवर लावल्याने डोकेदुखीत आराम मिळतो.

घशाचे आजार :- घशाची सूज, घसा बसणे इ. तक्रारींमध्ये गरम पाण्यात लिंबाचा रस व मीठ मिसळून गुळण्या कराव्यात. ज्यांना खोकल्यात पातळ कफ निघतो त्यांनी हा प्रयोग करू नये.

केस गळणे :- लिंबाचा रस केसांच्या मुळाशी घासून १० मिनिटांनी केस धुतल्याने अकाली केस पांढरे होणे, तुटणे किंवा उवा होणे या समस्या दूर होतात.

डोक्यातील कोंडा :- डोक्याला लिंबाचा रस व मोहरीचे तेल समप्रमाणात मिसळून लावावे. नंतर दह्याने चांगले घासून डोके धुवावे. या प्रयोगाने काही दिवसांतच डोक्यातील कोंडा दूर होतो.

पोटदुखी, मंदाग्नी :- एक ग्लास पाण्यात दोन चमचे लिंबाचा रस, एक चमचा आल्याचा रस व साखर मिसळून व्यायल्याने पोटदुखीत आराम मिळतो. जठराग्नी प्रदीप्त होतो, सपाटून भूक लागते.

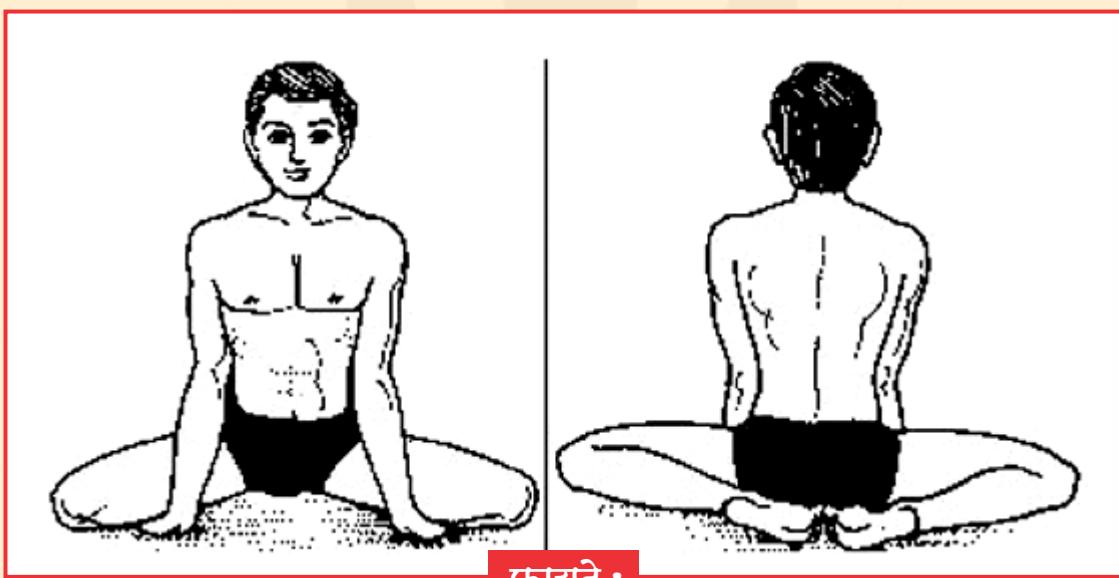
दक्षता : कफ, कफयुक्त खोकला, दमा तसेच नेहमी अंग ठणकणाऱ्या रुग्णांनी लिंबाचे सेवन करू नये.

आसन : मंडूकासन

हे आसन करीत असताना शरीराचा आकार बेडकासारखा दिसतो. म्हणून या आसनास मंडूकासन असे म्हणतात.

कृती : दोन्ही पाय दुमडून अशाप्रकारे मागे न्या की दोन्ही पायांचे पंजे एकमेकांना स्पर्श करतील. गुडघे एकमेकांपासून शक्य तेवढे दूर ठेवा. दोन्ही हात आकृतीत दाखविल्याप्रमाणे ठेवा. कमरेपासूनचे शरीर ताठ ठेवा, दृष्टी समोर ठेवा आणि तुमचा स्वाभाविक शासोच्छवास चालू ठेवा. आठ ते दहा सेकंदांपर्यंत या स्थितीत राहा. सुरुवातीला काही दिवस आठवड्यातून दोन वेळा आणि नंतर चार वेळा हे आसन करावे.

फायदे :

- मांड्या, नितंब आणि पोटाच्या भागाचे वजन कमी करण्यास या आसनाची मदत होते.
- या आसनामुळे स्त्री-पुरुषांच्या कमरेखालील भाग सुदृढ होण्यास मदत होते.
- या आसनामुळे पचनशक्ती सुधारते.
- पद्मासनामुळे होणारे फायदे या आसनाने देखील होतात.

वाढदिवसाच्या हार्दिक शुभेच्छा

अक्षता जाधव

अर्पित भगत

पार्थ कर्कर

विहान जाधव

हर्षिल जाधव

स्वानंदी भगत

कार्तिक जाधव

प्रतिक पतील

आयन कर्कर

समदर्शी जाधव

संकलिका कुलकर्णी

गिहाबचीया अक्कावंत

पदेशा हर्गोळे

प्रचायस आचवाडे

ईश्वरी कवळे

स्वरा महाडिक

स्वप्ना जाधव

प्रतिक बांड्रे

मनन मोरे

आदर्श पवार

ओम वाईकर

वैभव बोटे

प्रध्या गाईकवडे

लामे-शुभी महाने-शुभी

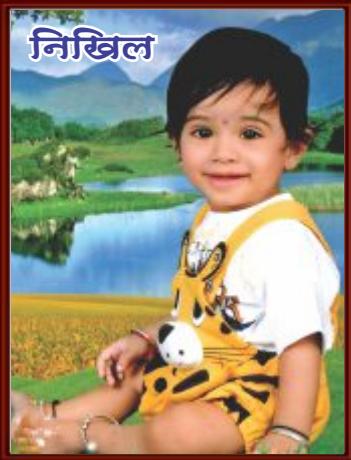
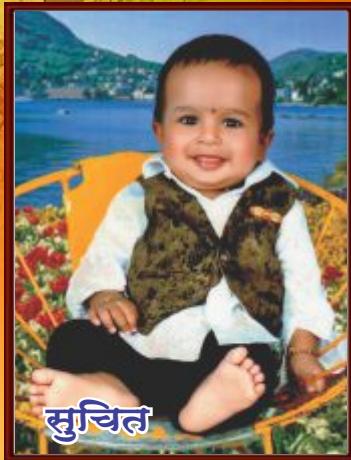

देवरांग चाळके

वाणी देवी

हार्दिक खुमच्छा

वैज्ञानिक प्रश्नोत्तरे

प्रश्न : आगगाडीतून प्रवास करताना जवळच्या वस्तू मागे जातात व दूर असणारी झाडे गाडीच्याच दिशेने येत असल्याचा भास का होतो ?

उत्तर : वरील आभासाचे कारण पॅर्लॅक्स होय. एखाद्या वस्तुचे दोन ठिकाणाहून निरीक्षण केले असता वस्तुच्या पार्श्वभूमीच्या संदर्भात ती सरकल्याचा भास होतो. हा भास धावणाऱ्या गाडीच्या बाहेर परंतु जवळ असणाऱ्या वस्तुंबाबत दूरवरील वस्तुपेक्षा अधिक प्रमाणात होतो. कारण पहिल्याच्या बाबतीत पराशय प्रमाण (पॅर्लॅक्स) दुसऱ्याच्या तुलनेने पाहिले असता अधिक असते.

प्रश्न : आकाशात उंचावरुन उडणाऱ्या पक्ष्याची सावली जमिनीवर का पडत नाही ?

उत्तर : प्रकाशाचा स्त्रोत जर लहान असेल तर वस्तुची छाया मोठी पडते पण प्रकाशस्त्रोत मोठा असेल तर वस्तुची छाया त्या वस्तूपासून काही अंतरापर्यंत पडते व नंतर अदृष्य होते. पक्ष्यांच्या मानाने सूर्य खूप मोठा आहे. त्यामुळे पक्ष्याची सावली काही अंतरापर्यंत पडते पण पक्षी जमिनीपासून उंचावर असल्याने ती जमिनीवर पोहोचण्याच्या अगोदरच अदृष्य होते. एखादा पक्षी जमिनीजवळून उडत गेला तर त्याची सावली जमिनीवर पडलेली दिसते.

प्रश्न : सूर्य पृथ्वीहून किती मोठा आहे ?

उत्तर : पृथ्वीएवढे १३ लाख गोल मावतील एवढा सूर्य प्रचंड आहे. सूर्योपासून पृथ्वी १५ कोटी किलोमीटर दूर आहे. बुध सूर्याभोवती ८८ दिवसात तर पृथ्वी ३६५ दिवसात एक प्रदक्षिणा करते.

प्रश्न : खालील प्राण्यांचे आयुष्य सुमारे किती असू शकते ?

१)	हत्ती	६० वर्षे	७)	मांजर	२३ वर्षे
२)	घोडा	५० वर्षे	८)	कुत्रा	२२ वर्षे
३)	पाणघोडा	४१ वर्षे	९)	कासव	१५२ ते २०० वर्षे
४)	गेंडा	४० वर्षे	१०)	गरुड	५५ वर्षे
५)	अस्वल	३४ वर्षे	११)	चिमणी	२३ वर्षे
६)	माकड	२० वर्षे	१२)	पेलिकन	५१ वर्षे

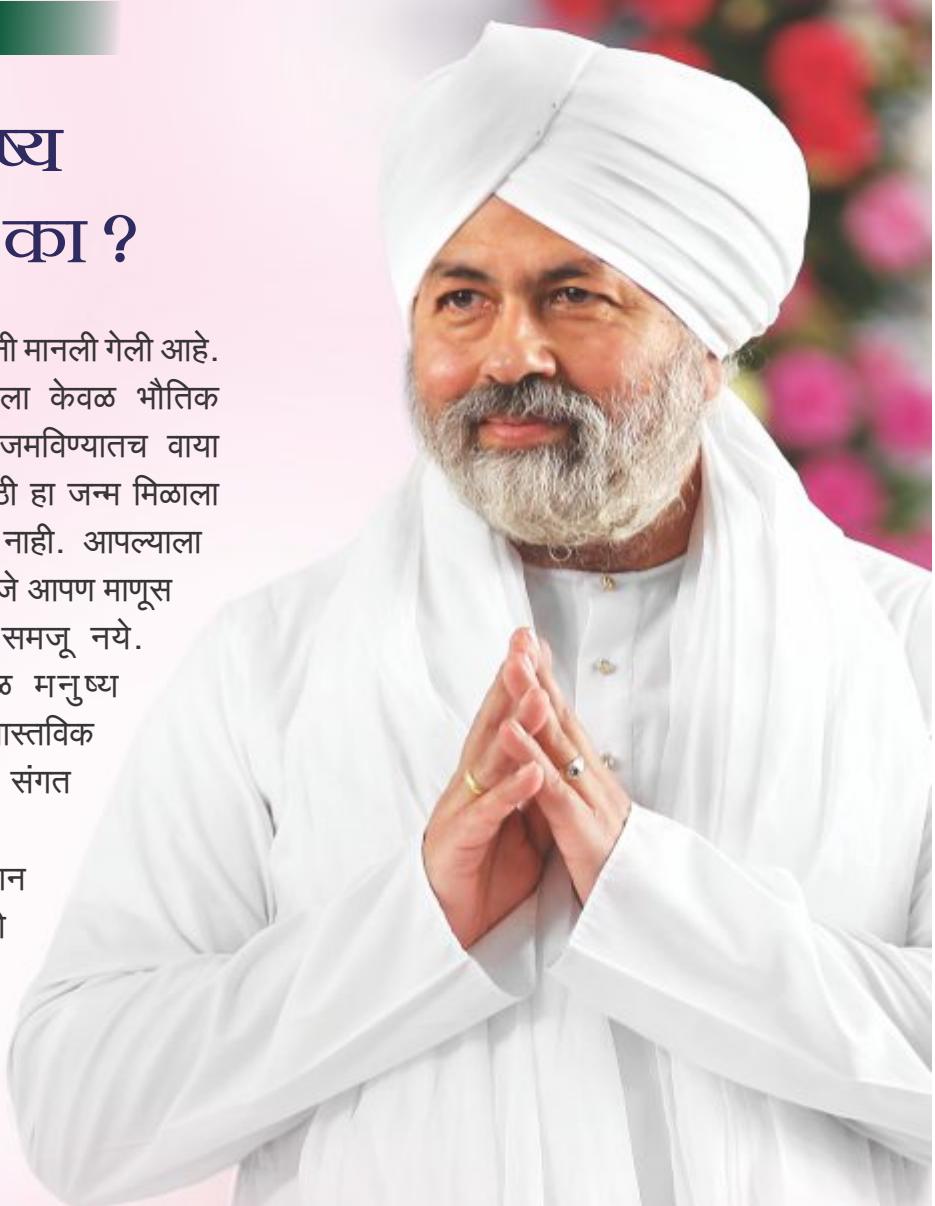

आपण मनुष्य आहोत का ?

मनुष्य योनी सर्वश्रेष्ठ योनी मानली गेली आहे. जर आपण या सुवर्णसंधीला केवळ भौतिक गोष्टीत आणि धनदौलत जमविण्यातच वाया घालवली तर ज्या कार्यासाठी हा जन्म मिळाला आहे ते कार्य पूर्ण होणार नाही. आपल्याला मनुष्याचे शरीर मिळाले म्हणजे आपण माणूस झालो असे चुकूनसुध्दा समजू नये. मनुष्याचे शरीर वोऱवळ मनुष्य बनण्यासाठी मिळाले आहे. वास्तविक माणूस बनण्यासाठी संतांची संगत करावी लागते.

ज्याप्रमाणे एखादी लहान नदी गंगेला मिळते तेव्हा ती गंगा होते, परीस लोखंडाच्या संपर्कात आला तर लोखंडाचे सोने होते. चंदनाच्या साहवासात राहणाऱ्या वृक्षांना चंदनाचा सुगंध येतो. तदूत संतांच्या संगतीने माणूस संत बनतो.

महापुरुषांचा संग कल्याणकारी असतो. जो कोणी त्यांची संगत करतो त्यांचा उद्धार होतो, तो प्रेम, दया, करुणा, सहनशीलता, नम्रता इ. दिव्य गुणांनी युक्त होतो. महापुरुषांच्या संगतीनेच विवेकबुध्दी प्राप्त होते कारण सत्य आणि असत्याचा निर्णय संतच करतात. जो अशी संगत करतो तो शुभकर्म करत जीवन जगत व्यतीत

करतो. अशा व्यवहारामुळेच असा मनुष्य खन्या अर्थाने ‘माणूस’ बनतो. खन्या अर्थाने माणूस बनला तर तो धरतीसाठी वरदान बनून तिला स्वर्ग बनण्यासाठी आपले योगदान देतो. जे ज्ञानी पुरुष असतात ते स्वतःचा उद्धार करतातच आणि दुसऱ्यावरही उपकार करतात.

- बाबा हरदेवसिंहजी महाराज

कसं आहे राष्ट्रपती भवन ?

मि

त्रांगो ! आतापर्यंत झालेल्या १३ राष्ट्रपतींची माहिती आपण ऑक्टोबर २०१६ पर्यंत हसती दुनिया अंकामधून वाचली आहे. आता आपले १४ वे राष्ट्रपती श्री. रामनाथ कोविंदजी यांनी २४ जुलै २०१७ पासून राष्ट्रपती पदाचा पदभार स्वीकारला आहे. राष्ट्रपती म्हणजे देशाचा प्रथम नागरिक अर्थात त्यांच्यासाठी राष्ट्रपती भवनची निर्मिती केली गेली आहे. आपण या अंकातून राष्ट्रपती भवन कसे आहे याचा परिचय घेऊया.

देशाच्या प्रथम नागरिकाचं घर हे पूर्वी ब्रिटीश व्हॉईसरॉयचं घर होतं. एडविन ल्युटेन्स या आर्किटेक्टने त्याची आखणी केली, तर मुख्य इंजिनिअर ह्युग कीलिंग आणि इतर भारतीय कंत्राटदारांनी त्याची उभारणी केली आहे. भारताची राजधानी कोलकात्याहून दिल्लीला स्थलांतरीत करण्याचा निर्णय झाला तेव्हा, १९११ सालीच हा निर्णय घेण्यात आला. त्याकाळी या इमारतीच्या उभारणीसाठी ४ लाख पौँड मंजूर करण्यात आले होते. या इमारतीच्या बांधकामाला ४ वर्षांचा कालावधी अपेक्षित असताना प्रत्यक्षात एकूण १७ वर्ष लागली आणि दरम्यानच्या काळात हा खर्च ८,७७,१३७ पौँडपर्यंत वाढला. मुघल गार्डन आणि कर्मचारी निवासस्थानाच्या बांधकामासाठी अतिरिक्त खर्च झाला. मात्र दोन युद्धनौकांच्या बांधणी खर्चाच्या तुलनेत हा खर्च कमी असल्याचा ल्युटेन्सचा दावा होता.

चार मजली असलेल्या राष्ट्रपती भवनात ३४० खोल्या आहेत. २ लाख स्क्वेअर फूट जागेवर उभारण्यात आलेल्या या भवनात ७० कोर्टींहून अधिक

विटा आणि ३० घनफूट दगड वापरण्यात आला आहे. स्टीलचा वापर मात्र फारच तुरळक करण्यात आला आहे. राष्ट्रपती भवनाचं सर्वात मोठं वैशिष्ट्य म्हणजे, याचा घुमट. दूरवरुनही हा घुमट दिसतो. ल्युटन्सच्या म्हणण्यावरून हा घुमट रोममधील एका इमारतीच्या रचनेवरून उभारण्यात आला आहे. मात्र तज्जांच्या म्हणण्यानुसार सांची येथील स्तुपावरून याची प्रेरणा घेण्यात आली आहे. कारण राष्ट्रपती भवनात असलेले सज्जे, छत्री आणि जाब्यांवरून भारतीय बांधकाम शैलीची आठवण होते. याच्या खांबांमध्ये हिंदू, बौद्ध आणि जैन संस्कृतीच्या प्रतीक असलेल्या घंटांचाही वापर करण्यात आला आहे. नॉर्थ ब्लॉक, साउथ ब्लॉक किंवा संसदेत त्या दिसून येत नाहीत. कर्नाटकातील मुडाबिंद्री येथील जैन मंदिरावरून त्याची प्रेरणा घेण्यात आली आहे. ब्रिटीशांच्या भारतातील राजवटीला आणखी दृढ करणारा आणि एखाद्या राजाचा दरबारच वाटावा, अशा रीतीने राष्ट्रपती भवनाची उभारणी करण्यात आली आहे. देशाचे पहिले राष्ट्रपती डॉ. राजेंद्र प्रसाद हे यात वास्तव्य करणारे पहिले राष्ट्रपती. तेव्हापासूनच या वास्तुचं नामकरण **राष्ट्रपती भवन** असं झालं. देशाचे गर्हनर जनरल म्हणून पदभार स्वीकारल्यावर चक्रवर्ती राजगोपालाचारी यांनी यातील काही खोल्यांमध्ये वास्तव्य करण्यास प्राधान्य दिलं. त्यात आता राष्ट्रपतींचं कुटुंब राहतं. तर व्हॉईसरॉय राहत होता, तो भाग पाहुण्यांसाठी ठेवण्यात आला आहे. त्यात विविध देशांचे प्रमुख भारतभेटीदरम्यान राहतात.

- सामग्र

परमवीर लांस नायक करम सिंह

करमसिंह यांचा जन्म पंजाबमधील झाला. त्यांचे पिता सरदार उत्तमसिंह शेतकरी होते. बालपणापासूनच करमसिंहांमध्ये देशभक्तीची भावना रुजली होती.

१५ सप्टेंबर १९४९ या दिवशी ते शीख रेजिमेंटमध्ये भरती झाले. खडतर प्रशिक्षण पूर्ण झाल्यावर ते लांस नायक पदावर रुजू झाले.

१३ ऑक्टोबर १९४९ या दिवशी इदचा सण होता. या दिवसाचं महत्त्व लक्षात घेऊन पाकिस्तानने भारताच्या रिचमार येथे हल्ला चढवून काशमीर खोन्यात प्रवेश करण्याचा बेत आखला. रिचमार गली येथील एका तुकडीचं नेतृत्व लांस नायक करमसिंह करत होते. काशमीर खोरे जिंकण्याच्या महत्वाकांक्षेने पाकिस्तानची एक तुकडी रिचमार येथे येऊन तोफगोळ्यांचा अंदाधुंद मारा करू लागली. त्यानंतर बंदुकीचा गोळीबार सुरु झाला. हा हल्ला खूपच भयंकर होता. यात भारताचे अनेक बंकर उद्धवस्त झाले. भारतीय सैन्याचा धीर सुटू लागला. अशा परिस्थितीत लांस नायक करम सिंह यांनी सैनिकांचा उत्साह वाढवत अचानक हल्ला चढवला त्यात ते स्वतः जखमी झाले होते; पण स्वतःकडे पाहायला वेळ नव्हता. ते स्वतः खंदकात उतरून सैनिकांची मदत करत. त्यांचा उत्साह वाढवत स्वतःही शत्रूचा खात्मा करत होते. खरोखर असा काही जोश त्यांच्यात संचारला की शत्रूलाही माघार घ्यावी लागली. शत्रूसैनिकांचे मनसुबे त्यांनी आठ वेळा उधळून लावले. त्यांच्या या अतुलनीय शौर्याबद्दल भारत सरकारने त्यांना 'परमवीर चक्र' देऊन गौरविले. करमसिंह सैन्यातून निवृत्त झाल्यानंतर २० जानेवारी १९९३ रोजी त्यांनी आपल्या गावी देह ठेवला.

हसा आणि हसवा

बालक तुम्ही तुम्हासारखी

मीही होते छोटी

जाहलेत तुम्ही मोठे

मीही जाहले मोठी

मिळून आपण सारे

असेच हासत राहू

तन मन होईल धृष्टपुष्ट

हे दुनियेला समजावू

बदलून आले रुप तरी मी

आवडेन तुम्हाला

अधिक वेगळे पहिल्याहूनही

देर्झन मी तुम्हाला

तुमच्यात गुंतले मन

तुम्हीच केली किमया

हसत राहा आणि हसवा

ठेवा ही हसती दुनिया

कविता - उदय पांगे

हुसा मुलांगो हुसा

मुलगा मुलीला लग्नाची मागणी घालण्यासाठी तिच्या वडिलांकडे जातो.

मुलीचे वडील : किती पगार आहे रे तुला ?

मुलगा : सतरा हजार रुपये.

मुलीचे वडील : पंधरा हजार रुपये तर मी माझ्या मुलीला महिन्याला पॉकेटमनी म्हणून देतो.

मुलगा : ते धरूनच तर सांगतोय.

हातात मोबाईल घेऊन बंड्या शाळेत शिरतो.

मॅडम : या राजे, आज उगवलात का शाळेत ?

किती दिवसांनी आठवली शाळा ?

बंड्या : अरे बापरे, या पोकेमॉनच्या नादात पुन्हा शाळेत आलो वाटतं.

रोज होणाऱ्या भांडणाला कंटाळलेल्या नव्याने ठरवलं, कितीही वाईट जेवण झालं असलं तरी बायकोचं कौतुकच करायचं.

नवरा : (भाजीचा घास तोंडात टाकत)

वा..वा... काय मस्त भाजी झालीय.

बायको : (नव्याकडे रागाने बघत) मला वाटलंच होतं, आज तुम्हाला भाजी गोड लागणार. शेजारणीनं दिलीय ना आज भाजी.

नवरा संध्याकाळी दमून भागून घरी येतो.

नवरा : मला खूप भूक लागलीय. जेवायला काय केलंस ?

बायको : जीएसटी

नवरा : म्हणजे काय ?

बायको : अहो सोपं आहे. गवार भाजी, शोंगदाणा चटणी आणि टोमॅटोचं सार...जीएसटी

बाळूकाका : (कपड्यांच्या दुकानात) शर्टसाठी एखादं छान कापड दाखवा.

दुकानदार : प्लेनमध्ये दाखवू का ?

बाळूकाका : आता प्लेनमध्ये नको आणि ट्रेनमध्ये नको. इथंच दाखवा.

नवरा डॉक्टरकडे जाऊन येतो आणि रोज साखरेचा डबा पाहूनच मग झोपी जातो.

बायको : काय हो, तुम्ही रोज साखरेचा डबा का पाहताय ?

नवरा : अगं, डॉक्टरांनी रोज शुगर चेक करायला सांगितलीय.

शिक्षक : चिंगी, सांग पाहू चाफा बोलेना, चाफा चालेना, चाफा खंत करी, काही केल्या खुलेना.... या कवितेचा अर्थ काय ?
चिंगी : सर, चाफ्याचा नेट पॅक संपला आहे.

बन्या : (मेडिकल स्टोअरमध्ये) काय हो, तुम्ही कुणालाच औषधं उधार का देत नाहीत ?

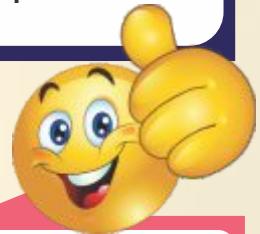
मेडीकल स्टोरवाला : आम्हाला औषधांची एक्स्पायरी डेट माहीत असते, पण तुमची नाही.

दामू अण्णा : काय रे बंड्या... आज तुझा रिझल्ट होता ना ?

बंड्या : हो अण्णा ! रिझल्ट लागला. आपल्या गल्लीतली सारी पोरं नापास झाली.

दामू अण्णा : आणि तू रे ?

बंड्या : अहो अण्णा, तुम्हाला माहितीय ना.... आता मी काय दुसऱ्या गल्लीत राहतो का ?

वर्गामध्ये शिक्षिका मुलांना मराठीतून इंग्रजीत अनुवाद करायला शिकवत होत्या.

शिक्षिका : बंड्या, 'मी तुझा प्राण घेर्झन' या वाक्याचा इंग्रजीत अनुवाद कर बरं.

बंड्या : माझ्या अंगाला नुसता हात तर लावून दाखवा मग दाखवतो.

सोम्या : एका मोठ्या व्यक्तिने सांगितलंय, तुम्ही उद्धू शकत नसाल तर पळा, पळू शकत नसाल तर चाला. चालूही शकत नसाल तर निदान रांगा. पण पुढे सरकत राहा.

गोप्या : तसा नाय पण एवढी वडातान करून जावचा खय हा ?

रेड्याच्या मांसाचा नैवेद्य

‘रं गनाथ स्वामींनी आमच्या पंक्तीला बसू नये. जेवणाची व्यवस्था तिकडेर करावी’ असा समर्थांचा निरोप ऐकून रंगनाथ स्वामींनी शिष्यांना आज्ञा केली, की बाहेर जे दृष्टीस पडले ते घेऊन या आणि शिजवून तयार करा.

तेव्हा एकदोन शिष्य बाहेर जाऊन आले व म्हणाले, “स्वामी, बाहेर कुठलाही पदार्थ आढळला नाही. रस्त्यावर एक माजलेला रेडा मात्र दिसला.” त्यावर स्वामी म्हणाले, “त्या रेड्यालाच इकडे आणा आणि त्याचे मांस काढून शिजवा.” हे ऐकून जनार्दन गोस्वामी गडबडले. ते म्हणाले, “क्षमा करा. हे काम माझ्याने होणार नाही.” त्यावर स्वामींनी स्वतः हातात तलवार घेऊन त्या रेड्याचे मस्तक धडावेगळे केले आणि शिष्यांना आज्ञा दिली, की या रेड्याचे मांस शिजवून रघुपतींसाठी नैवेद्य तयार करा. सारे शिष्य स्वयंपाकाच्या तयारीला लागले. समर्थांचा निरोप घेऊन गेलेला शिवरायांचा कारकून हा अघोरी प्रकार पाहून घाबरून गेला. त्याला काही सुचेना. शेवटी तो मुकाट्याने तिथून निघाला आणि शिवरायांकडे आला. शिवरायांनी विचारले, “तिकडे कसे काय आहे?” कारकून म्हणाला, “तिकडील विपरीत प्रकार काही विचारु नये. समर्थांनी रंगनाथ स्वामींना भ्रष्ट म्हटले ते खरे आहे.” असे सांगून त्यांनी रेड्याला कापण्याचा सर्व प्रकार कथन केला. ते ऐकून शिवरायदेखील बुचकळ्यात पडले. त्यांना

ते खरेसुध्दा वाटेना. म्हणून त्यांनी मुद्दामच कराभान्यास पाठवून बातमी आणली. तेव्हा कारकुनाने सांगितलेला प्रकार खरा आहे असे त्यांना समजले.

इकडे शिवरायांच्या वाड्यात भोजनाची सर्व सिध्दता झाली. समर्थ म्हणाले, “शिवबा, तुम्ही बसा भोजनाला. इतरांनाही बसवा. आमचा रंगोबा जेवला की नाही हे मला पहायला पाहिजे. तो भ्रष्ट असला तरी त्याला टाकून आम्हाला बसता येणार नाही. मी त्याला भेटून येतो.” शिवराय म्हणाले, “मीही तुमच्यासोबत येतो.”

शिवराय समर्थासोबत रंगनाथस्वामींच्या मुक्कामाच्या ठिकाणी आले. दरवाजा लावलेला होता. बाहेर रेड्याचे कातडे, हाडे पडलेली होती. जिकडे-तिकडे रक्त आणि मांस पसरले होते. ते पाहून शिवरायांच्या मनाचा गोंधळ उडाला होता.

समर्थांची स्वारी आत गेली. जनार्दन गोस्वामी गाडग्यात मांस शिजवत होते. त्यांना समर्थ म्हणाले, “तुम्ही भ्रष्ट आणि तुमचा गुरुही भ्रष्ट. मूर्खहो, रेडा कापून खाता काय?”

रंगनाथ स्वामी म्हणाले, “स्वामी, असाही मी भ्रष्ट आहे खरा, पण शिष्य कोणाचा आहे?” समर्थ हसत हसत शिवबांकडे पाहत म्हणाले, “काय शिवबा? प्रत्यक्ष रेडा कापून रंगोबा मोठमोठ्या गोष्टी सांगतो.”

○ क्रमशः

माडिया ते मराठी... 'अक्षर' प्रवास

जडचिरोली जिल्ह्यातील आदिवासी हे मराठी होतो. मराठी भाषा त्यांच्यासाठी अडचणीची ठरते. हे शिक्षण आपल्यासाठी नाही, असा समज करून कळत-नकळत शिक्षणापासून फारकत घेते. आज हजारो आदिवासी मुळे या अडचणीमुळे शिक्षणापासून दुरावली आहेत. केवळ बोलीभाषेच्या अडचणीमुळे शिक्षणाशी होणारी ही ताटातूट सुमित मोरे या युवकाला अस्वस्थ करीत होती. तो अमेरिकेतून पदव्युत्तर पदवी घेऊन आलेला. त्याने त्याचे झान आणि कौशल्य आदिवासी मुलांचा आत्मविश्वास वाढावा यासाठी उपयोगी आणले. या आदिवासी मुलांच्या मातृभाषेत; माडिया भाषेत 'अक्षर' हे अंप तयार केले. या बोलक्या अक्षरांच्या माध्यमातून गडचिरोली जिल्ह्याच्या दहा गावातील आदिवासी मुळे मराठी शिकत आहेत. शिक्षणातून समृद्ध होण्याचा सकारात्मक प्रयत्न करीत आहेत.

सुमित हा मूळचा पुण्याचा. पुण्यातूनच कॉम्प्युटर सायन्सची पदवी घेतली. पुढे अमेरिकेतील युनिवर्सिटी ऑफ मेरीलैंडमधून पदव्युत्तर शिक्षण पूर्ण केले. विदेशात असताना त्याने प्रकाश आमटे यांचे प्रकाशवाटा हे पुस्तक वाचले. तो प्रेरित झाला. बहुसंख्य आदिवासी आजही मागासलेले का? या प्रश्नाचे उत्तर शोधताना शिक्षणाचा अभाव हे मुख्य कारण असल्याचे त्याच्या लक्षात आले. वडिलांच्या अकस्मात निधनानंतर सुमित अमेरिका सोडून पुण्यात आला. मनात आदिवासींच्या मुलांच्या शिक्षणासाठी काहीतरी करण्याची ऊर्मी त्याला स्वस्थ बसू देत नव्हती.

माडिया भाषेची लिपी नाही. त्यामुळे पुस्तकांचा प्रश्न येत नाही, असे हे वास्तव. गडचिरोली जिल्ह्यातील सुमारे आठ हजारांहून अधिक मुलांना बहुभाषी शिक्षणाची गरज आहे. एकटचा भामरागड तालुक्यात तीन ते सहा वर्षे वयोगटातील अडीच हजार

मुळे भाषेच्या अडचणीमुळे शिक्षणापासून वंचित असल्याचे सुमितला दिसले. माहिती-तंत्रज्ञानाच्या माध्यमातून ही कॉडी फोडली जाऊ शकते, हे त्याच्या लक्षात आले. ॲप्लॉइड ॲप्लिकेशनच्या माध्यमातून माडिया मुलांना मराठीचे धडे देता येणे शक्य असल्याचे सांगितले. सुमितने स्वतःला अंप विकसित करण्यासाठी झोकून दिले. अवघ्या तीन महिन्यात त्याने हे ॲप्लिकेशन विकसित केले. त्याला अक्षर असे नाव देण्यात आले.

भामरागड तालुक्यातील बेजूर येथे १ जानेवारी २०१५ ला या अंपची चाचणी झाली. प्रत्येक गावात एकाला या अंपचे प्रशिक्षण देण्यात आले. या प्रशिक्षितांच्या माध्यमातून हे अक्षर सामर्थ्य संपूर्ण गडचिरोली जिल्ह्यात पेरण्याची धडपड सुरु आहे. आदिवासींच्या परिसरातील वस्तूना त्यांच्याच भाषेत कोणकोणती नावे आहेत याची यादी करण्यात आली. या वस्तूची मराठीतील समांतर शब्दावली तयार करण्यात आली. माडिया मुलांना मराठीतून अननसाचा 'अ' शिकवायचे म्हटले तर त्यांना अननसच कळत नाही आणि अ अपला वाटत नाही. पण हाच अ त्यांच्या भाषेत आपाचा 'अ' असे सांगितले तर चटकन लक्षात राहते. माडिया भाषेतील आप्पा म्हणजे वांगे. या अंपद्वारे वांगी दाखविली जातात. आप्पा असा शब्दही या मुलांच्या कानावर पडतो. टॅबलेटच्या स्क्रीनवर टच करून मुळे वांग्याला स्पर्श केल्याचा अनुभव घेतात, आनंदी होतात. हे कुतूहल, ही गंमत त्यांना मराठीच्या अधिक जवळ घेऊन जाते, त्यांच्या शिकण्याचा मार्ग अधिक प्रशस्त करते.

□ साभार

किंटी

चित्रांकन व लेखन : अजय कालडा

एके दिवशी किंटी आपल्या मैत्रिणीच्या घरी जात होती.

वाटेत किंटीला एक अनोळखी माणूस भेटला. त्याने एके ठिकाणी जाण्याचा किंटीला रस्ता विचारला. किंटीने त्याला तिथे जाण्याचा रस्ता दाखविला.

बोलता-बोलता त्याने किंटीला एक चॉकलेट खायला दिले. किंटीने कोणताही विचार न करता ते खाल्ले.

चॉकलेट खाताच किंटीच्या डोऱ्यासमोर अंधारी आली व थोड्याच वेळात ती बेशुध्द झाली.

जेव्हा किंटी शुधीवर आली तेव्हा तिने स्वतःला एका अनोळखी ठिकाणी पाहिले. हे पाहून ती घाबरली व रद्दू लागली.

पोलीसांना त्यांच्या गुप्त वार्ताहराकडून अपहरणकर्ते व त्यांच्या जागेचा पत्ता मिळतो. हे अपहरणकर्त्यांनी मागील बन्याच दिवसांपासून परिसरातील मुलांचे अपहरण करून त्यांना जंगलातील एका गुप्त ठिकाणी नेऊन डांबून ठेवले होते.

किट्टी आणि अपहरणकर्ते ज्या ठिकाणी होते तिथे पोलीस पोहोचले व त्यांनी मुलांचे अपहरण केल्याप्रकरणी त्यांना जेरबंद केले.

पोलीसांनी किट्टीला सुखरुप तिच्या घरी पोचवले आणि तिला समजावले, की कधीही कोणत्या अनोळखी माणसांकडून कोणतीही खाण्याची वस्तू घेऊ नये.

पोलीस जाताच किट्टीने आपल्या आईवडिलांना मिठी मारली. आईवडिलांनी देखील तिला खूप प्रेम दिले.

साक्षर आणि सुशिक्षित

सु मारे ६५ ते ७० वर्षांपूर्वी आपल्या भारतामध्ये शिक्षणाचे प्रमाण फार कमी होते. खेडेगावातून तर जवळजवळ नसल्यासारखेच. दोन-चार गावांना मिळून कुठेतरी एखादी शाळा असायची तीसुधदा मराठी चौथीपर्यंत किंवा जास्तीत जास्त सातवीपर्यंत. बहुतेक लोक शेतकऱी असल्यामुळे ते आपल्या मुलांना शेतीच्या कामाला लावत असत. फार कमी लोक आपल्या मुलांना शाळेत पाठवत असत. स्वातंत्र्यानंतर मात्र या शिक्षणाकडे सर्वचे लक्ष लागले. त्यामुळे प्रत्येकाच्या घरातील मुलं

शाळेत जाऊ लागली. मध्यांतरीच्या काळात प्रौढ शिक्षण अभियान खेडोपाडी राबविण्यात आले. त्याचाही बच्याच अंशी लोकांना फायदा झाला.

सध्याच्या काळात मात्र सहसा कोणी आपल्या मुलांना शिक्षणापासून वंचित ठेवत नाही. प्रत्येकाला वाटते, की आपली मुलं उच्च शिक्षण घेऊन चांगल्या प्रकारची नोकरी करून त्यांनी आपले जीवन सुख्री करावे. अशातच खाजगी मालकीची शाळा-कॉलेज सुरु झाली आहेत. त्यांच्याकडे प्रवेश घेण्यासाठी झुंबड लागते. नेमका याच

गोष्टीचा फायदा घेऊन या खाजणी संस्थांनी शिक्षणाचा बाजार सुरु केला आहे. मनाला येईल ते डोनेशन आणि मनाला येईल ती फी. त्यामुळे या चढाओढीत सर्वसाधारण मुलांना शिक्षण घेणे फार अवघड झाले आहे आणि कदाचित यापुढेही होणार आहे. **परंतु असं होण्याचं नेमकं कारण काय ?**

आज शिक्षणाचा प्रसार खूप झाला आहे. शिक्षण घरोघरी गेले. साक्षरता अभियान यशस्वी झाले. त्यातून साक्षर समाजाची निर्मिती झाली; परंतु सु-शिक्षित समाज निर्माण झाला नाही. संस्कारयुक्त शिक्षण मिळणे म्हणजे च सु-शिक्षित होणे. सुसंस्कारामुळे माणसामध्ये प्रेम-नम्रतेची भावना निर्माण होते. या दोघांच्या समीकरणातूनच माणसाला जीवनाचा खरा अर्थ समजातो. याच्यामुळे च थोर महापुरुषांनी, विद्वानांनी केलेल्या कार्याकडे आपले लक्ष जाते; त्यांनी केलेल्या कार्याची जाणीव होते. उदा. महात्मा ज्योतीबा फुले, सावित्रीबाई फुले, स्वामी विवेकानंद अशा अनेक समाजसेवकांनी तसेच थोर पुरुषांनी समाजाला जी देण दिली आहे त्यांच्या महान कार्याचा आजच्या साक्षर वर्गाला विसर पडला आहे.

माणूस म्हणून जन्माला आलो आहे, मग मी फक्त स्वतःसाठीच जगायचं का? स्वतःसाठी तर पशू पक्षी सुध्दा जगतात. पण तरीही ते इतरांच्या उपयोगी पडतातच. आम्ही फक्त आणि फक्त स्वतःसाठीच जगलो तर आमची गणना पशुपेक्षांही हीन दर्जात होईल.

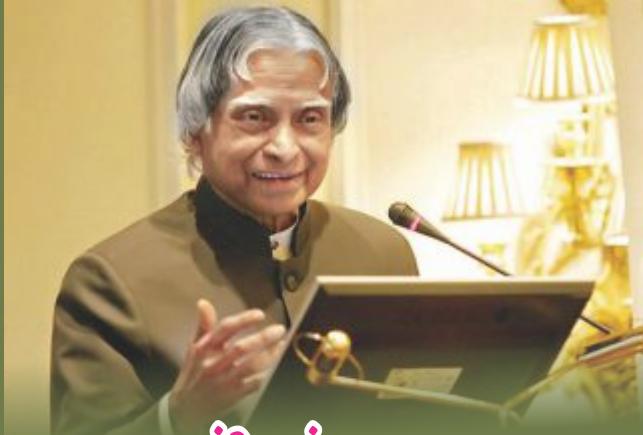
यासाठी या उच्च शिक्षणाबरोबर चांगल्या संस्काराची गरज आहे. हे संस्कार नुसत्या शालेय शिक्षणातून मिळणार नाहीत तर त्यासाठी आध्यात्मिक विचारांची आवश्यकता आहे. जर संतांची संगत केली तर अशा सुसंस्कारित शिक्षणाचा स्वतःला आणि समाजालासुध्दा लाभ होईल. संस्कारावाचून शिक्षण हे धागा नसलेल्या पतंगासारखं आहे.

आज आपल्या भारतात अशा सुसंस्कारक्षम व्यक्ती फारच कमी आहेत असेच म्हणावे लागेल. कारण स्वातंत्र्योत्तर काळात दिवसेंदिवस माणसाच्या मनामध्ये विकृत भावना येत चालल्या आहेत आणि त्यातूनच भ्रष्टाचार, व्याभिचार, स्वार्थ, लूटमार अशा अवगुणांची वाढ होत चालली आहे. हे सर्व कुठेतरी थांबले पाहिजे. म्हणून यासाठी नुसती साक्षरता असून चालणार नाही तर त्याबरोबर सुसंस्कारांची जोड असणे देखील तितकेच आवश्यक आहे.

आज संत निरंकारी मिशन मानवमात्राला या आध्यात्मिक संस्काराद्वारे स्वतःच्या कर्तव्याची जाणीव करून देत आहे. म्हणजेच यच्या अर्थाने सु-शिक्षित समाज घडवत आहे.

म्हणूनच रक्तदान असो, स्वच्छता अभियान असो, नेत्रदान असो, वृक्षारोपण असो किंवा नैसर्जिक आपत्ती निर्माण झालेली असो प्रत्येक वेळी हा सुशिक्षित समाज आपले माणूस म्हणून असलेले नैतिक कर्तव्य बजावण्यासाठी सतत पुढे असतो.

अग्रंवेगं जग्यतीकर्त्त्वं....

(इरिंजालकुडा येथील इंडियन
स्पेस रिसर्च ऑर्गनायझेशन

(इस्त्री) चे अध्यक्ष

डॉ. के. राधाकृष्णन यांच्या

अभिष्टचिंतन कार्यक्रमात केलेलं भाषण

- २१ जानेवारी २०१०)

कल्पना करा - एक साधा सरळ मुलगा आहे. वय दहा वर्षे. या भूमीत त्याच्या आई-वडिलांसोबत आला आहे. तो खूप धार्मिक वृत्तीचा आहे. तो कूडालमणियम देवळात भक्तिभावाने देवाची पूजा करतो. सर्जनशील मनाचा तो मुलगा केरळचं प्रसिध्द नृत्य कथकली शिकायलाही जातो. तो न चुकता नेशनल हायस्कूलमध्ये जातो आणि नंतर तो ख्राईस्ट कॉलेजमधून पदवीही संपादित करतो. त्याच्या मनात कायम प्रश्न असतात. हा मुलगा दुसरा-तिसरा कोणी नसून, आपल्या संस्थेचे, इस्त्रोचे अध्यक्ष डॉ. कोणीलिल राधाकृष्णन आहेत. या संस्थेने आज अंतराळसंशोधनात भारताचं नाव अग्रगण्य देशांमध्ये नेऊन ठेवलं आहे. आज ते १४ हजार निष्ठावंत कर्मचाऱ्यांसह इस्त्रोला दिशा देण्याचं गाम वरतत आहेत आणि भारताला अंतराळसंशोधनात जगात अग्रगण्य स्थानावर नेण्याच्या प्रयत्नात आहेत.

आता माझ्याप्रमाणेच समोर बसलेल्या तुम्हा प्रो क्षावळांना, त्याताही खासावळुना इरिंजालाकुडामधल्या तरुणांना प्रश्न पडला असेल, की जेव्हा ते शाळेत किंवा कॉलेजात जात होते तेव्हा त्यांना हे माहिती होतं का, की ते एके दिवशी इस्त्रोचे अध्यक्ष होणार आहेत ते? फक्त डॉ. राधाकृष्णनच या प्रश्नाचं उत्तर देऊ शकतील. पण तरी मी प्रयत्न करतो. त्यांनी इतकं महत्त्वाचं पद संपादन करण्यासाठी किती कष्ट घेतले असतील, याचा आपण विचार करु या.

मुलगा असताना जेव्हा त्यांनी उंच देवळं पाहिली, जेव्हा त्यांनी इथली नारळाची झाडं, वाहणाऱ्या दोन नद्या पाहिल्या आणि जेव्हा त्यांनी

शाळेतल्या शिक्षकांनी दिलेली महान काम करणाऱ्या माणसांची उदाहरण ऐकली, तेव्हा त्यांच्या मनात एक बीज पेरलं गेलं होतं. जेव्हा ते कथकली शिकत होते, तेव्हा पुराणातल्या हिरोंनी त्यांना प्रेरणा दिली असेल. लहानपणी त्यांनी जी पुस्तकं वाचली असतील, त्यातल्या गोष्टींनी त्यांच्या मनाला उभारी दिली असेल. या सगळ्या पार्श्वभूमीवर, डॉ. राधाकृष्णन यांचा नक्कीच एक दृष्टिकोन तयार झाला असेल. त्यांचं असं स्वप्न असेल : “मला उडायचंय - मला मोठ्या शहातून आलेल्या माझ्या इतर कोणत्याही मित्रांप्रमाणे उडायचंय, जीवनात उंच उंच जायचंय.” अर्थातच त्यांना घरातूनच मोठा शैक्षणिक वारसाही मिळाला होता. त्यांचे वाड-वडील हे शिक्षकी पेशातच काम करत होते.

राधाकृष्णन एक ध्येय घेऊन वाढले आणि एका मोठ्या ध्येयासाठी उंच उडू लागले. सतत ज्ञानप्राप्ती करत राहिले. महान शिक्षकांच्या, वैद्यरात्रातल्या वार्ता-च्या, वार्यावार्ता-त्वा गाजवणाऱ्यांच्या सहवासात ते राहिले. विशेषरथ्यांसारख्या महान इंजिनिअरकडून ते शिकले, सी.व्ही. रमन यांच्यासारख्या महान शास्त्रज्ञांकडून आणि श्रीनिवास रामानुजन यांच्यासारख्या महान गणितज्ञांकडून त्यांनी धडे घेतले. याशिवाय त्यांच्या कुटुंबाची परंपरा, स्थानिक संस्कृती आणि इरिंजालाकुडातलं ज्ञान यांचाही त्यांच्यावर प्रभाव पडला. त्यांच्या आजूबाजूला असलेल्या परिस्थितीतून त्यांनी झोकून देऊन कष्ट करण्याचं तत्त्व आत्मसात केलं. कोणत्याही महान शास्त्रज्ञांकडे, तंत्रज्ञांकडे किंवा अगदी चांगल्या नेत्याकडेही चिकाटी हा गुण असण अतिशय महत्त्वाचं असतं.

चिकाटी म्हणजे काय ? तर हा गुण आम्ही सगळे इस्त्रोचे प्रसिद्ध शास्त्रज्ञ, अध्यक्ष प्रो. सतीश धवन यांच्याकडून शिकलो. त्यांनी आपल्या वागण्यातून चिकाटी म्हणजे काय हे दाखवून दिलं. जेव्हा तुम्हाला काहीतरी मिळवायचं असतं, तुम्हाला महान नेता बनायचं असतं, तुम्ही एखाद्या मोठ्या मिशनमध्ये असता, तेव्हा कायमच काहीतरी अडचणी, समस्या उभ्या राहणार हे तुम्ही लक्षात घेतलं पाहिजो. नेता वार्धी ही त्याच्यासमोरच्या अडचणींना त्याच्यावर स्वार होऊ देत नाही, तर तो त्या अडचणीवर स्वार होऊन त्यांचा कॅप्टन होतो. त्यांवर मात करून यश संपादन करतो.

इस्त्रोचे प्रमुख या नात्याने डॉ. राधाकृष्णन भविष्यात येणाऱ्या समस्यांसाठी, अडचणींसाठी तयार आहेत. एक गोष्ट मात्र नक्की, की कूडलमानिक्यम देवळामुळे भक्तिभावाने भरलेल्या इरिंजालाकुडाच्या वातावरणाने त्यांना नक्कीच शक्ती दिली असणार. कारण भारत हा धर्म, आदर्शवाद आणि वेगवेगळ्या श्रधांना एकत्रित जोडणारा आध्यात्मिक देश आहे. याशिवाय त्यांना त्यांच्या लहानपणीच्या काळात लाभलेल्या शिक्षकांकडूनही बळ मिळालं असणार. यात त्यांनी त्यांचे संशोधन मार्गदर्शक असलेल्या प्रो. सतीश धवन यांच्याकडूनही चिकाटीचा गुण घेतलेला असणार. या अशा वेगवेगळ्या गुणांनी आणि वातावरणाने डॉ. राधाकृष्णन यांची जडणघडण झाली आहे. आणि म्हणूनच लक्षात ठेवा, स्वप्न तुमच्या विचारांमध्ये रूपांतरीत होतात, विचारांतून कृती घडते आणि ज्ञानातून तुम्ही, मोठे, महान होत जाता.

कथा

कर्तव्य

ए का छोटचाशा बाजारपेठेत दयारामची एक चहाची टपरी होती. दयाराम रोज सकाळीच उटून टपरीवर हजर व्हायचा. त्याची पत्नीदेखील घरची सर्व कामं उरकून झाल्यावर मुलगा दिनू याला शाळेत सोडल्यावर त्याला मदत करीत असे. कमाई जास्त नसली तरी दयाराम सुखाने दिवस कंठत होता.

त्याने आपल्या उत्पन्नातील पै-पै साठवून काही रक्कम बँकेत जमा केली. दोघांनीही असा

विचार केला, की आपल्या मुलाला चांगले शिक्षण द्यायचे, त्यासाठी कितीही मेहनत करावी लागली तरी चालेल. मुलगा दिनू हा प्रामाणिक आणि आज्ञाधारक होता. अभ्यासातही हुशार होता. त्यामुळे तो प्रत्येक वर्गात पहिल्या क्रमांकाने उत्तीर्ण होत असे. दहावीच्या परीक्षेतही त्याला चांगले गुण मिळाले. आता दिनू कॉलेजात जाऊ लागला. दयारामने बँकेत साठवलेली रक्कम आता त्याच्या कामी आली. दिनूने पुढे कॉलेजचं शिक्षणही पूर्ण

केलं. पुढे त्याला एका चांगल्या कार्यालयात चांगल्या पगाराची नोकरी मिळाली.

दिनूला आता आपले राहते घर लहान आणि अडचणीचे वाटू लागले. म्हणून त्याने शहरात एक चांगले मोठे घर घेतले आणि तो तेथे राहू लागला. दयाराम आणि त्याची पत्नी पूर्वीच्याच जागी गावातच राहत होते.

दिनू आता मोठा साहेब असल्यामुळे सुटाबूटात वावरु लागला. मोठ-मोठचा लोकांमध्ये उठणे-बसने होऊ लागले. आपसूकच त्याचे त्याच्या आईवडिलांवरील प्रेम कमी होऊ लागले.

वयोमानानंतर आता दयारामला कमी दिसू लागले. डॉक्टरांकडे डोळे तपावयास गेल्यानंतर डॉक्टरांनी मोती बिंदू झाल्याचे सांगितले व ताबडतोब ऑपरेशन करावयास सांगितले. परंतु ऑपरेशन करण्याइतके पैसे दयारामकडे नव्हते कारण जो काही पैसा जमा केला होता तो मुलाच्या शिक्षणासाठी खर्च केला होता.

एके दिवशी दयाराम दिनूच्या घरी गेला व दिनूला म्हणाला, “दिनू, माझ्या डोळ्याचे ऑपरेशन करावयाचे आहे, मला थोडे पैसे हवे आहेत.” त्यावर दिनू म्हणाला, “बाबा, आताच मी मोठे घर घेतले आहे. त्याचे हफ्ते जात आहेत. आता माझ्याकडे तुमच्यासाठी खर्च करायला पैसे नाहीत.”

दयाराम काही न बोलता खाली मान घालून घरी आला. त्याची पत्नी म्हणाली, दिनू काय म्हणाला? त्यावर दयाराम म्हणाला, “काही नाही, त्याला खूप मोठ्या जबाबदाच्या आहेत.”

पुढे एका श्रीमंत सुशिक्षित तरुणीशी त्याने विवाह केला. आपले आईवडील अशिक्षित व गरीब असल्याने त्याने त्यांना लग्नासाठी बोलावले

नव्हते. काही वर्षांनी दिनूला मुलगा झाला. नातवाला पाहण्यासाठी दयाराम त्याच्या घरी आला; परंतु दिनूने त्यांची ओळखही त्याच्या पत्नीला करून दिली नाही.

एके दिवशी दिनू आपल्या बायको मुलांसह चौपाटीवर फेर-फटका मारत असताना एका १२ वर्षांचा मुलगा काही खेळणी, फुगे घेऊन विकत होता. तो दिनूला म्हणाला, “साहेब! घ्या ना खेळणी.” त्यावर दिनू म्हणाला, “अरे एवढ्या लहान वयात तू शाळेत जायचे सोडून खेळणी का विकत आहेस?” त्यावर तो मुलगा म्हणाला, “साहेब, मी सकाळी शाळेत जातो आणि शाळेतून आल्यानंतर मी हा धंदा करतो. ह्यावरच आमचे घर चालते. माझे वडील पायाने अधू आहेत. आई घरच्या कामात असते त्यामुळे घरची सर्व जबाबदारी माझ्यावरच आहे.”

दिनूला हे ऐकून धक्काच बसला. त्याने मनात विचार केला, की मी इतका पैसा कमवतो पण आईवडिलांना काहीच मदत करत नाही. मी आपल्या वडिलांसाठी ऑपरेशनला सुध्दा पैसे दिले नाहीत. मी किती पापी आहे. तो थेट तसाच आपल्या घरी आईवडिलांना घेऊन आला. त्यांची क्षमा मागत त्याने अत्यंत आदराने आपल्या घरी आणले. आणि त्या खेळणी विकरणाच्या मुलाचीसुध्दा शिक्षणाची सर्व जबाबदारी स्वतःकडे घेतली.

आईवडिलांच्या आणि समाजाच्या ऋणातून मुक्त होण्यासाठी काहीतरी करणे हे प्रत्येकाचे कर्तव्य आहे.

□□□

सामान्य ज्ञान

- १) न्यूझीलंड या देशाचा राष्ट्रीय पक्षी कोण ?
 अ) शहामृग ब) हर्मिंग बर्ड क) किवी ड) घुबड
- २) एकदिवसीय क्रिकेटमध्ये सहा हजार धावांचा टप्पा पूर्ण करणारी पहिली महिला क्रिकेटपटू कोण ?
 अ) मिताली राज ब) पूनम राऊत क) बेलिंडा क्लार्क ड) चॅलोस एडवर्ड
- ३) गोदान या कादंबरीचे लेखक कोण ?
 अ) विनोबा भावे ब) मुन्शी प्रेमचंद क) महादेवी वर्मा ड) साने गुरुजी
- ४) 'गरमपानी' अभयारण्य कोणत्या राज्यात आहे ?
 अ) बिहार ब) अरुणाचल प्रदेश क) मध्यप्रदेश ड) आसाम
- ५) उडणाऱ्या फुग्यांमध्ये कोणता वायू भरला जातो ?
 अ) हेलियम ब) हायड्रोजन क) ऑक्सिजन ड) नायट्रोजन
- ६) मराठीतील सर्वात पहिले नियतकालिक कोणते ?
 अ) मराठा ब) केसरी क) दर्पण ड) नवाकाळ
- ७) ३० सप्टेंबर हा दिवस कोणता दिवस म्हणून साजरा करतात ?
 अ) जागतिक पर्यटन दिन ब) जागतिक हृदय दिन
 क) जागतिक बाल दिन ड) जागतिक हास्यदिन
- ८) रावणाच्या मातेचे नाव काय होते ?
 अ) मंदोदरी ब) कैकयी क) मैनावती ड) कैकसी
- ९) भारताचे नवविर्वाचित उपराष्ट्रपती कोण ?
 अ) रामनाथ कोविंद ब) वैंकय्या नायडू क) हमीद अन्सारी ड) नितीन गडकरी
- १०) ब्रह्मज्ञानीची ओळख कशावरुन होते ?
 अ) पांढरा शुभ्र पोशाखवरुन ब) प्रवचनावरुन
 क) शुध्द आचरणावरुन ड) गीत आणि विचारावरुन

उत्तरे इतरत्र

विविधरंगी शिपाई बुलबुल

ह

लाल रंगाचे डाग ही याची खास वैशिष्ट्य आहेत. याची लांब व टोकाकडे निमुळती होत गेलेली शेपटी खालील बाजूस लाल रंगाची असते, तर टोकाला सफेद रंगाची असते. लाल, काळा, सफेद अशा विविध रंगांची उधळण या पद्ध्यामध्ये दिसून येते.

डोंगराळ भाग, शेतीचा प्रदेश व दाट झुडपांमध्ये हा पक्षी आढळतो. याशिवाय, हा शहरी भागातही आढळतो. विशेषत: शहरी भागातील बागा, उद्यान व फळबागांमध्ये याचं वास्तव्य दिसून येतं. स्वतःच्या क्षेत्राचं रक्षण करण्यात बुलबुल पक्षी समर्थ असतो. बारीक किडे, कीटक, फळं व मध हे याचं मुख्य खाद्य आहे.

या पक्ष्याचा प्रजनन काळ वर्षातून दोनदा असतो. फांदीच्या बेचक्यात, कडेकपारीत, एखाद्या ओसाड घराच्या छताला लागून किंवा अगदी झाडावर उंच ठिकाणी याचं घरटं आढळतं. शेवाळ, पानं, मुळं, तंतू, कागद व मऊ गवत वापरून हा पक्षी घरटं तयार करतो. या घरट्यात मादी एका वेळी दोन ते तीन सफेद रंगाची लाल ठिपके असलेली अंडी घालते. १२ ते १३ दिवस अंडी उबवल्यानंतर पिल्लं बाहेर येतात. या पिल्लांच्या संगोपनाची आणि संरक्षणाची जबाबदारी मादी पार पाडते.

आशिया खंडाच्या उष्ण प्रदेशात आढळणारा हा पक्षी. याला इंग्रजीत रेड व्हिस्कड बुलबुल म्हणतात. याच्या डोक्यावर असणाऱ्या आडव्या तुच्यामुळे याला शिपाई बुलबुल असं नाव पडलं आहे. बांग्लादेश, ब्रह्मदेश व भुतान या देशांमध्ये या पक्ष्याचं वास्तव्य दिसून येतं. भारतात सर्वत्र हा पक्षी आढळतो; परंतु राजस्थानच्या वाळवंटी भागात मात्र हा बुलबुल आढळत नाही. रंग व इतर फरकांनुसार याच्या किमान पाच उपजाती आढळतात.

साधारणपणे २० सेंटीमीटर लांब असलेला हा पक्षी अतिशय सुंदर दिसतो. हा गडद तपकिरी-काळ्या रंगाचा पक्षी असून, याचा पोटाकडील भाग सफेद रंगाचा असतो, तर पाठीकडील भाग व पंख गडद तपकिरी रंगाचे असतात. डोक्यावर असणारा काळा तुरा आणि गालावरील

□ संग्राहक : अंकित जाधव

कथा

इमानदारीचे महत्व

सौ दी अरब देशातील ही कथा आहे. या देशातील बुखारी नावाचे एक सज्जन इमानदार म्हणून खूप प्रसिध्द होते. एकदा ते समुद्री प्रवासासाठी निघाले. प्रवासखर्च म्हणून त्यांनी एक हजार दिनार बरोबर घेतले. जहाजातील प्रवासी कंपनीच्या अधिकाऱ्यांना मात्र त्यांनी सोबत घेतलेल्या दिनाराची कल्पना दिली नव्हती. प्रवासादरम्यान जहाजावरील एका प्रवाशासोबत त्यांची ओळख झाली. ओळखीचे रुपांतर मैत्रीत

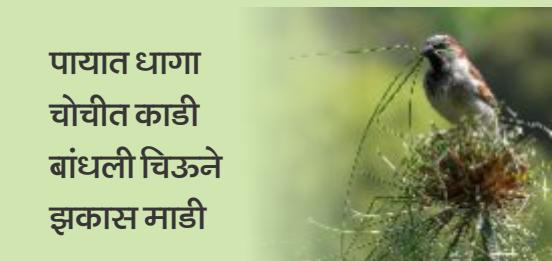
झाले. त्यामुळे एका बेसावध क्षणी बुखारींनी त्या प्रवासी मित्रास आपलेपणाने सहज सांगून टाकले, की माझ्याजवळ एक हजार दिनाराची थैली आहे. तो प्रवासी लोभी असल्यामुळे त्याने बुखारीची एक हजार दिनाराची थैली हडपण्यासाठी मनात एक योजना तयार केली. एके दिवशी सकाळीच तो प्रवासी छाती बडवून मोठमोठ्याने एक हजार दिनारांची थैली चोरी गेली म्हणून रडू-ओरडू लागला. जहाजावरील कर्मचाऱ्यांनी त्याला

दिलासा दिला, की आम्ही सर्वांच्या सामानाची झडती घेणार आहोत, तेव्हा तुला घाबरण्याचं कारण नाही. जहाजावरून तुझी थैली चोरणारा वुग्ठे जाणार आहे? असे म्हणून जहाज कर्मचाऱ्यांनी सर्वांची झडती घेण्यास सुरुवात केली. शेवटी ते बुखारींजवळ येऊन त्यांना म्हणाले, की तुमच्यासारख्या सत्यवादी सज्जनाची झडती घेण म्हणजे पाप आहे; परंतु बुखारी स्वतःच म्हणाले, की तुम्ही माझीही झडती घ्या. कर्मचाऱ्यांना बुखारींजवळसुधा दिनाराची थैली सापडली नाही. मध्यांतरी काही दिवस गेल्यानंतर प्रवासी मित्र बुखारींना म्हणाला, 'तुमच्या जवळची एक हजार दिनार असलेली थैली गेली कुठे?' त्यावर बुखारी तत्काळ म्हणाले, 'मी ती समुद्रात फेकून दिली.' पुढे ते म्हणाले, तुला आश्वर्य वाटेल मी असं का केलं? परंतु उत्तर सोपं आहे. माझ्याजवळ जर थैली सापडली असती व मी सांगितलं असतं की ही थैली माझी आहे तर कर्मचाऱ्यांचा नवकीच विश्वास बसला असता; कारण ते माझ्या इमानदारीमुळे मला ओळखतात; परंतु जहाजावरील लोकांना मात्र माझ्यावर संशय राहिला असता. म्हणून गेलेले पैसे परत मिळवता येतील; पण माझ्या इमानदारी आणि सत्यतेवर जर संशय निर्माण झाला असता तर पुन्हा मला तो विश्वास मिळाला नसता. बरोबर आहे, कारण कुणीतरी म्हटलंही आहे, की विश्वास जिंकायला वर्षानुवर्ष लागतात; परंतु गमवायला एक सेकंदही पुरे असतो, त्यामुळे कधीही रुपये, पैसे, पद वा इतर कोणत्याही फायद्यासाठी आपल्या इमानदारीचा व सत्यतेचा सौदा करु नये.

□□□

चित्राची माडी

पायात धागा
चोचीत काढी
बांधली चित्राने
झकास माडी

चित्राची माडी
साधी सुरेख
स्वच्छ निर्मल
लाखात एक

पिलांना मिळे
उब छानशी
मठ कापसाची
गादी इवलीशी

आहेत घराला
खिडक्या छान
दिसते आतून
हिरवे रान

रमती गमती
पाहत निसर्ग
त्यांच्यासाठी
जणू हा स्वर्ग

कविता : सदानंद बामणे

हसती दुनिया, सप्टेंबर २०१७

चित्र काढा आणि रँग भरा

सामाजिक उत्तरे

- १) क
- २) अ
- ३) ब
- ४) ड
- ५) अ
- ६) क
- ७) ब
- ८) ड
- ९) ब
- १०) क

श

ष्ट

की

डे

९५८

बा	वी	स		यु	रो	प
बा		ली		व		रा
आ	ल	म	आ	रा		धी
म				ज	पा	न
टे	नि	स			च	
			ह	ज	र	को
गा	गो	दे		ज	न	क
य		व	हि	नी		णी

॥ तू ही निरंकार ॥

ना चिंता ही, ना भय ही...

केवल “सद्गुरु माता सविंदर हरदेवजी महाराज” की जय ही....!

सर्वासाठी... सर्वकाही...
एकाच ठिकाणी...

शंकरराव जाधव
मुखी, वाई टालुका

लग्न बरत्याची
खास सोय !

अविनाश शंकरराव जाधव
प्रचारक, सातारा झोन

मनपंसत साड्या | सुटींग-शर्टींग | ड्रेस मटेरियल
चिल्ड्रन्स वेअर | मेन्स् वेअर | होजिअरी विभाग | मॉचिंग सेंटर

सद्गुरु की निगाहे करम एक अगर पड जाये,
मुक्कदर फिरसे लिखने को खुदा मजबूर हो जाये...

१९९, हरिहरेश्वर प्रतिक, आय.डी.बी.आय.बँक शेजारी, ब्राह्मणशाही, वाई (जि.सातारा)

फोन नं. : 9766727262

RNI No. MAH/MAR/2004/15105
Postal Regd. No. MCE/78/2016-2018
WPP Licence No. MR/TECH/WPP-164/East/2017
Publishing date on 1st of every month
Posted at Mumbai Patrika Channel Sorting Office,
Mumbai-400001 on dated 1st of every month

॥ एक तू ही निरंकार ॥

जनार्दन एच. पाटील
इोनल प्रमुख-नाशिक क्षेत्र

कार्यालय : (०२५०) २५२७३२० / २५२७७४६
वेबसाईट : www.vijayaengineeringworks.com
ई-मेल : rajindustries2010@yahoo.in
janardanpatil6500@gmail.com

मे. विजया इंजिनिअरिंग वर्क्स

मॅन्यु : स्पेशलिस्ट प्लास्टिक इंजेक्शन मोल्ड
(घेर ओरम टाईप डाईज)

मे. राज इंडस्ट्रीज

मॅन्यु : फार्मास्युटिकल्स कॅप्स (कोलॉप्सीबल आणि लॅमी ट्युब)
आणि पेस्टीसाईड पॅकेजिंग

दाबाजी कंपनी कंस्ट्रक्शन रु.

बन रुम किचन, दूरुम किचन फ्लॅट आणि दुकानाचे
गाळे तसेच इंडस्ट्रीयल गाळे उपलब्ध

गाळा नं. १, ४, ६-८ महावीर इंडस्ट्रीयल इस्टेट, नारंगी फाटा,
विरार (पूर्व), ता. वसई, जिल्हा - ठाणे. पिन ४०१३०३. (महाराष्ट्र)

धन निरंकार !

जनार्दन हा. पाटील
राकेश ज. पाटील